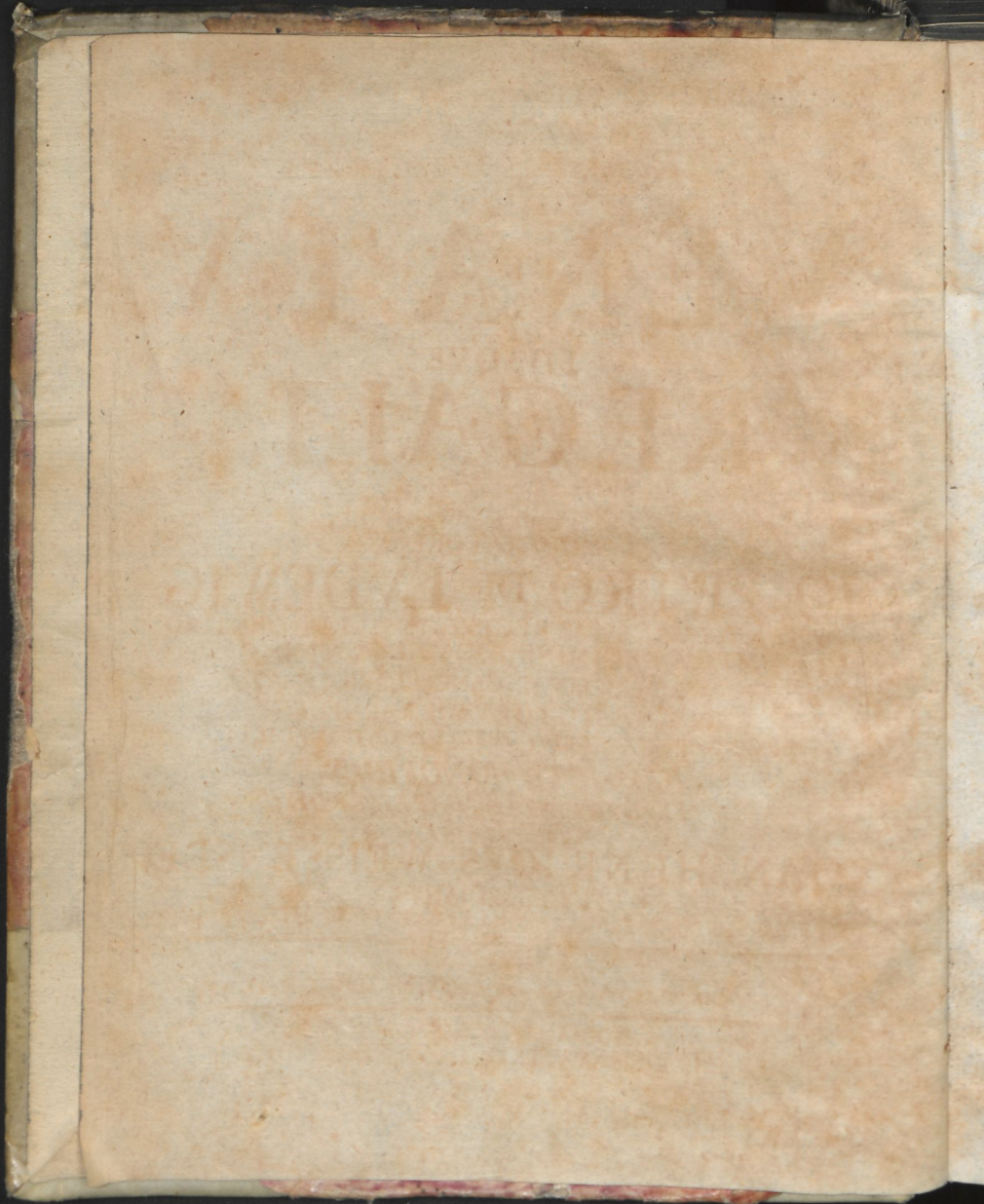

Wd. 67

Inhaltsverzeichnis am Schlusse.

Differentias iuris
Romani & Germanici

IN

RE
BAVARIA
TINCTORVM
Den Särbereren/

PRAESIDE

DN. IOAN. PETRO DE LVDEWIG,

FRIDERICIANAE CANCELLARIO,

POTENTISS. PORVSS. REG. A CONSILII INTIMIS ET IN REGIMINE ATQVE
CONSIST. DVCATVS MAGDEBVRGICI, ORDINIS ICTORVM PRAESIDE
VICARIO, PROFESSORE IVRIVM ET HISTORIVM,

DOMINO IN BENDORF, PREZ, GATTERSTAET, RELIQVA,

AD CAPESSENDA PRIVILEGIA ET HONORES IN

IVRISPRVDENTIAE STUDIO SVPREMOS

RESPONDEBIT

M. CHRISTIAN. GOTTL. ROEGNER,

GERA VOIGTLANDVS
AVCTOR.

DIE MENS. OCTOBR. CIO IO CC XXV.

HALAE VENEDORVM

LITTERIS IOANNIS GRVNERTI, ACADEM. TYPOGR.

Differentia iuris
Romani & Germanici

RE
BIBLIOTHECA
TINCTORVM

in S. S. S. S.

DR. IOAN. PETRO DE LA DEWIC

CHRISTIAN GOTTI ROSENK

CHRISTIAN GOTTI ROSENK

IOHANNIS ROSENK

PRAEFATIO.

St mihi patria GERA, BASIA GERANA admodum celebra.
Vogtlandiae ciuitatum
 praecipua, cum ob ci-
 uium numeros, tum
 ob commerciorum flo-
 rem ac opes. In ultimis uero princi-
 pem locum merentur *basia*, id est,
tinctorum tabernae, omnis generis ac
 artis, *vulgaris & emendatioris* illius,
der schlechten und schoenfärbereien.
 Euenerit autem hoc siue fortuna; siue
 praestantia ingeniorum hominumque
 industria singulari, ut, quod regio & na-
 tura difficile reddit, suppleant operis &
 arte; siue bonis & irriguis aquis & aeri
 puro & sereno debeatur, mea parum
 refert, cum *thema iuris* respondere in-
 stituam, non rimari naturae arcana. (*)

(*) Celebratur hodie in patria | *Iohannis Nicolai* SCHMIDII, qui ante
 mea Belgae cuiusdem memoria, | duo secula *lanificii textrinae & basiae*

A

Illud

Illud certum est, *Gerenses tincturas* in pretio esse singulari, nisi meliori orbi uniuerso, nam etiam tinctae apud nos lanae ad *Indos* perlatae, *Europae* certe, quod illis gaudeant capianturque *Itali* hodieque: licet regiones aliquae editis cauerint, ne suis nostrae porro praeferantur aut, ne importentur, interdixere profus. Vnde facile est ad intelligendum, quod, in tanto huius artis flore ac cultu, mille homines inde quaerere & accipere queant ea, quae ad uictum & cultum solent requiri.

Inde CAU-
SAE TIN-
CTORIAE
obuiae ibi
in *foris*.

§. II. Vti autem solet etiam illud euenire, ut res negotiaque, quo in aliquo loco frequentius tractantur, eo etiam crebrius ac sollicitius disputentur trahanturque in forum: ita nemo uitio uerterit mihi, quod in arenam inauguralem producam *bafiarum* seu

singulares artes ad nos dicitur attulisse easque docuisse ciues nostros, ut patrii artifices hodieque illius ueluti, propago esse uideantur.

tincto-

tinctorium argumentum, quod inter *basarios* mihi natale solum in eoque domicilium, quod patere etiam debet *causis basariis*, si quidem illis opus fuerit, iuris, quod colo & fori, cui me mancipavi, aliquo patrocinio. Quod cum ita sit, etiam intelliges illud, finem, nobis propositum, forensem esse & pragmaticum vere, floribus tamen sparsis simul antiquitatum & litterarum humaniorum, ne frustra laurum quoque earundem uidear adsecutus fuisse.

§. III. Non actum ago. Nam fuit adhuc nemo *iureconsultorum*, qui ante nos hanc iuris spartam occupauerit *ex instituto*. De *tinctoria arte & coloribus* scripsit anonymus Gallus libellum utilissimum: *le TEINTVRIER parfait, ou l'art de teindre les soys, laines, fils, chapeaux &c. la maniere de mettre en couleur le Cuir, l'Yvoire, les Os,*

Scriptores de ARTE TINCTORIA & iure.

le Bois, le Verre, le Cristal &c. avec un traité des Droguës & ingrediens, qu'on y emploie, du choix, qu'on doit faire & de leur culture, Parisiis 1716. in 12d. Quod opusculum iterum iterumque est recusum Rothomagi, Berolini, alibi. Breuior est anonymus auctor libelli: instruction generale pour les teintures des laines & manufactures Parisiis 1671. in 12d. In his quoque numeris illi sunt, qui de generibus mercaturae diuersis scripsere, Ioh. Faust. ab ASSCHAFFENBURG in cons. pro aer. Iacobus SAVARY dans le parfait negociant; Paulus Iacobus MARPERGER, uir harum rerum doctus & callens, meliori fortuna dignissimus omnino, in libris diuersis: dem manufacturenbaus; kauffmannsmagazin; de arte tinctoria fundamentali, opusculis aliis generis eiusdem. Post hos consulendi physici & oeconomici auctores BOYLE de coloribus; HOCHBERG

BERG in *Georgicis curiosis*; Bernard. von ROHR & similes. Qui aliquid in *iure bafiaro* definierint, nominari possunt nulli; sed tamen cursim aliquid habent de eodem, illustris dn. director THOMASIVS de *iure colorum*; Adrianus BAYER de *iure opificum*; dn. PRAESES in *opifice exule in pagis* & forte alii.

CAP. I.

De uerbis uerborumque etymis & historia artis *bafariae* in Latio.

VTi Romani elegantiam & cultum omnem de-^{Latium} bent Graecis: ita etiam gestamina colorum eo-^{omnia de-} rumque nomina & artes, ^{bet Grae-} technica quaeque. ^{ciae.} Quod cum ita sit, nihil te offendat inscriptio hellenizans, in themate iuris Romani.

§. 2. *Bafium* aut *baphium* uerbum est Graecae ori-^{Etiam ar-} ginis, donatum Latina ciuitate, ob ^{tem &} *tinctoriam* artem e ^{uerba rei} Graecia translata in Latium. Nam βάπτω, est mergo, ^{tinctoriae.} immergo; βάπτος *tinctus*, colore obductus seu infectus; ἀβάπτος *simplex*, res non obducta colore. Inde βαφή ^{Quale ba-} *immersio*, *tinctoria*, color; ἀβάπτος *non tinctus*, uerum ^{fium.} *simplex*; διβάπτος *bis tinctus*; κοκκοβάπτης *cocco*, rubeo colore infectus; βαψίς *baptarius*, tinctor; βαψικός, βαψική τέχνη *ars tinctoria*; βαψέον *tinctoria officina* seu *infecto-* *rium*, ut habet autor *etymologici M.* atque glossaria PHILOXENI & aliorum. Quod magis est, etiam βαπτίζω est *tingere*, *mergere*, obruere aqua: βαπτιστής *tinctor*, βαπτιστήριον *officina tinctoria*, balnearia. Quae uerba nunc sensus diuini.

a) in legibus.

§. 3. *Baphii* siue βαφεις uerbum Latina ciuitate donatum idemque esse, quam tinctorum, illud constat ex legibus & auctoribus. In l. 2. C. de murilegulis Constantinus ait: *Baphii* (tinctorum) & *gynaecii* (lanifices & lintearii) per quos priuata nostra substantia tenuatur (quoniam tinctoriae officinae imperatoris solius, instar monopolii) suffragiis abstineant (se non immisceant alienis muneribus) uel si contra hoc fecerint, gladio feriantur. Et in l. 5. C. eodem ubi purpurae mundinae prohibentur interdiciunturque illis *baphia* siue tinctoriae officinae. Quae etiam habetur

b) Notitia imperii.

in Cod. Theod. lib. X. tit. 22. lege decima octaua. Et cum imperator, hoc monopolii iure, plura habuisset *baphia* seu tinctorias officinas nobiliores, in *Phoenicia* l. ult. C. de uest. holoueris, *Tyria* EYSEBIVS hist. eccles. lib. VII. c. ult. aliisque prouinciis per orientem maxime & nouem in occidente, uti *BLENGERVS* de imperio R. lib. VI. c. 68: cuique earum, praefectus fuit singularis, procurator. Inde est, quod in NOTITIA IMPERII capite LXXIII. sacrorum LARGITIONVM COMES sub sua dispositione habuisse, legatur cum officiales, ad fiscum principis pertinentes, alios; tum etiam PROCVRATORES BAFIORVM. Vnde

Guid. PANGIROLO occasio, ut de munere & sparta *baphiorum* & eorundem procuratorum multa congereret ex auctoribus & legibus in commentario ad istam notitiam p. 121. Quae loca fere omnes exscripsere. Ceterum etiam praepositi *baphiis*, nostro more, desis faerber commissarii, mentionem facit *Ael. LAMPRIDIVS* in *Alexandro* se uero cap. 40. uerbis, quae sequuntur: *Vestes sericas ipse* (Alexander imperator) *raras habuit: holosericas nunquam induit, Purpurae clarissimae non ad usum suum, sed ad matronarum, si quae aut possent aut uellent, certe ad uendendum grauissimis exactor fuit. Ita ut ALEXANDRINA purpura hodieque dicatur, quae uulgo PROBIANA dicitur, idcirco, quod Aurelius Probus, BAPHIIS praepositus id genus muricis reperisset.*

§. 4.

c) auctoribus latinis.

§. 4. Requires tamen forte illud: quare *baphii* aut *Qui no-*
bafii uerbo maluerimus uti, quam uocabulis haud du- *luerimus*
 bie Latinis: *infectorii, infectoris, tinctoriae* artis, cete- *nomina*
 ra? Repono. Maluisse nos in iuris argumento ac the- *1) infecto-*
 mate loqui cum *legibus*, quam cum uulgaribus Gram- *ris?*
 maticis. Exemplo quidem theologorum, qui uitio uer- *2) tincto-*
 terunt Latinis patribus, quod, loco uerbi, *baptizo* te, *ris?*
 dicere maluerint: *Ego mergo aut tingo te in nomine pa-*
tris, cetera. Nam technica uerba praestat retinere, usu
 semel recepta, quam adfectare formulas Latiniore.
 Propterea etiam *bafia* scripsimus littera *f*. licet Graeca
βαφῆ aliaque recitauerimus supra, unde per *ph* uox scri-
 benda esse uideatur. Nam desuesieri debet *bafii* aut *ba-*
fiae uox ab indole Graeca omnino, ut, semel Latio do-
 nata, in eodem etiam nata esse uideatur.

§. 5. Vti autem saepius *dn. praeses* ostendit alias, si Verbo-
 non omnes linguas, certe *Graecam, Latinam & Germani-* rum in
cam conspirare inuicem miro quodam concentu: ita uer- *uernacula*
 bum *tingere & tinchen* in uernacula habeo pro iisdem. Imo *cum his*
εἰσῆα & *papen* sibi & litterarum elementis & significati- *harmo-*
 bus uicina esse uocabula, non dubito adfirmare. Certo *nia.*
 hinc argumento, omnes mortales, aut hosce tres popu-
 los minimum, unum uti parentem, ita magistrum lin-
 guae unum habuisse.

§. 6. Ceterum est, per iura Latii, *tinctoria ars* Romae
 inter antiquissimas. Nam scribit de *Numa* rege *PLVTAR-* TINCTO-
CHVS p. 71. quod diuiderit ciuitatem per artes: *ἀυλητῶν* RVM ARS.
tibicinum; *χρυσόχόων, aurificum*; *τεκτόνων, fabrorum*; *quissima.*
βαφῆων, tinctorum; *σκηθῆριων, sutorum*; *συνόδοφῶν, cori-*
ariorum; *χαλκῆων, acariorum*; *κεραμῆων, figulorum*, reli-
 quas artes, pretii uilioris, coegisse in unum. Vnde patet, *b) singula-*
 principio *BAFIORVM* collegia floruisse Romae tempore *ri tribu-*
 antiquissimo; deinde *bafios* habuisse ius singularis *honorata.*
tribus,
 tum

e) uulgaribus
praelata
opificijs.
Ince-
monea
TINCTO-
RIAE artis
ex colori-
bus maie-
stati pro-
priis.

tum *basios* opificibus uulgaribus iure praefereandos eos-
que habuisse ante alios praecedentiam & *περοειπια*.

§. 7. Creuit tamen auctoritas *basiorum* ex eo ma-
xime, ex quo *reges* Latii, tum *magistratus*, post etiam
Caesares *maiestatem* distinguerent adligarentque *colori-*
bus. *Purpurae* scilicet & *encaustum*: adeo, ut *purpurea* uesti-
tis esset nonnisi imperialis: *encaustum* uero imperialis
scriptura. Vtrumque *colorem* finxere ideo sacrum & san-
ctum, ut capitis poenam subiret subditus, qui illo uel
uestem tingeret uel *calanum*, ut clara est *l. uelleri* 3. *C. de*
uestib. holoberis atque *l. i. fucandae* *C. quae res uenire non*
possunt. Imperialis *numinis* habuere ideo reum Caesares
pagani: quod christiani *rectius* crimine *laese maiestatis*
notauerunt, uti constitutio extat in *l. 18. C. Theod. lib. X.*
tit. 20. de purpurae nundinis prohibendis.

Qui in-
dulti
quando-
que subdi-
ti etiam.

§. 8. Caesares tamen, ab adparatu, luxu & ceremo-
niis alieni, qui esse maluerant, quam uideri, hos *impe-*
riales colores tanti non habuerunt, quin indulgerent has
offucias inanes subditis matronis in *uestibus*, imo uiris et-
iam in *segmentis*; uoluere tamen, ut maximi emerent illi
hanc indulgentiam. In qua ALEXANDRI SEVERI nobis
exemplum satis est, descriptum a LAMPRIDIO in illius *uita*
c. 36. 40. Dicens (Alexander) *imperiam in uirtute esse, non*
in decore. *PURPURAE clarissimae non ad suum usum; sed*
ad matronarum. *Certe ad uendendum grauissimus exactor*
fuit. Id uult scriptor: Alexandrum Caesarem *purpurae*
basios aestimasse maximi, imo, ut *ars basiarum* siue *tin-*
ctoria cresceret, uoluisset. Non eo tamen fine, quod ipse
delectaretur *purpurae gestamine*; sed ut maximi uen-
deretur aliis eadem a comite commerciorum.

BAFIORVM
INSIGNIA
publica.

§. 9. Tantum igitur abest, *basiorum* partem loco
fuisse uiliori, ut potius comiti *sacrarum largitionum*
commendarentur parerentque *procuratores basiorum*.
Quem

Quem eius sigillatim muneris etiam admonuere insignia
 peculiaria, etiam nunc conspicienda in NOTITIA IMPERII
 cap. 74. Describit quidem illa dubitanter PANCIROLVS
 commentarii p. 116. 117. his uerbis: *ad sinistram CISTA* (con-
 spicitur in insignium numeris Comitum largitionum) *ra-*
dios, sursum erectos, continet. Haec textrinae instrumenta
indicat uel metaxae serici, quorum procuratores COMITI
largitionum parabant. Frustra se torquet huc & illuc Pan-
 cirolus. Nam res ipsa docet, insigne hoc tinctorum
 fuisse non *cistam*, sed *corbulam*, in quam relatae *meta-*
xae, e serico aut lana filorum, murice tinctorum, fasciculi
erecti & ex corbula eminentes. Quibus hodieque uti solent
 nostri mercatores in uendendis filis, colore tinctis. Dem
 gefärbten garn; *strelgen.* Quod si enim *tinctoria* fuissent
instrumenta, non omnia sibi forent aequalia. Ut tamen
 conspiciuntur. Nam sericum aut lana primum *tingen-*
da; deinde redigenda in *fila*; demum *texenda* fuisse, con-
 stare potest ex *l. 10. lotas C. de muril. & aliunde.* Ceterum
 cum *Marcianus* iureconsultus *metaxam* referat inter res
 uectigales *l. ult. D. de public.* de eius uero significato ad-
 modum sollicitus est *Iac. Gothofredus* ad *l. 13. C. Theod. de*
murileg. Qui *NICEPHORVS* *lib. XVI. hist. eccles. c. 32.* scribat,
 demum *IUSTINIANI* tempore *metaxam* ex India allatam
 fuisse Constantinopolin, illud uideant iudicentque alii.
 Meum non est, in his colorum rerumque generibus otium
 perdere. Sed quis crediderit, fieri potuisse, in tanta Byzan-
 tinorum scriptorum foecundia & ubertate, ut significa-
 tus amitterentur uerborum de *rebus & coloribus palatinis*?
 Extantibus tot circa haec talia sanctionum formulis in
 titulis *C. de murilegalis; de uestibus holoberis; quae res*
uenire non possunt, cetera. Sed iureconsulti, iura tracta-
 re solent opificiaria, rebus ipsis relictis opificibus uel co-
 mitibus & procuratoribus commerciorum. Atque hi
 cum sua usu conferuent, non litteris; facile euenit, ut

ars intereat cum artificum morte. Quod cum in his etiam uestibus ac coloribus palatinis ita contigerit: nulla restitutionis spes ab hominibus litteratis. Hodie minus, cum fugerint haec talia sui etiam aeni *iureconsultos*, *scientia*, arcani instar, reservata *basii* ipsis. Ideoque, si *tinctor* fuerit litteratus adpuleritque ad hos titulos explicandos animum: non dubitarem de successu meliori. De *iureconsultis* interim dici hic omnino potest: quod de *coloribus* hisce iudicent *caeci* perdantque ita oleum & operam.

Propos-
tio iuris
tinctorii
differen-
siarum.

§. 10. In *iuribus* autem *basiorum* aestimandis sequimur *du. praesidis* institutum in *Latii & Germaniae* *differrentis*. Ita enim fiet, ut reipublicae utriusque *leges basifarias* moresque adsequamur rationibus exemplisque, euitata utriusque iurisprudentiae perturbatione.

CAP. II.

De iure personarum.

DIFFERENTIA I.

De tinctoriae artis aetate.

I. R. aetas
uetusta.

I. G. re-
cens.

Romano iure *basii* seu *tinctores* inter opifices uetustissimos (1): *Germani* autem uti simplici uictu, ita etiam uestitu usi sunt, nullo colore tinctorio: sed natiuo & *αβδφω* (2).

Tinctorum
Latii.

(1) Nam inter *tribus* collegiaque opificum a *NUMA* rege instituta munitaque priuilegiis etiam recensentur *BAPHII*, quod habet *PLVTARCHVS* in uita *Numae*, quem audiuius supra *cap. I. §. 6. p. 7.*

(2) Nam

qui in tri-
bu.
2) eximii
non.

färber. Ultimi *basii* hodieque in nul-
la *tribu.* Quod certissimum argumen-
tum; eorundem artem esse in Germa-
nia nouam ac liberalem, cum olim
patria acquieuerit uulgaribus solis,
der *schwarzfärber*: quibus post de-
mum accesserint *insigniores* & ordinis
eminentioris die *schoenfärber.* Imo
uenerint hi in Germaniam ex Galliae
forte aut Belgii prouinciis: ubi exu-
lant apud opifices *tribunitia* iura, mos
ille *Teutonicalis* (6). Quae discrimina
cum expenderent *comites commercio-
rum* regis *Porussiae*: conducerentne
illa reipublicae, an minus? constitutio-
ne *regali* anno *MDCCXVII.* utrumque
genus *basiorum* coniunctum est atque
coactum in unam *tribum*, omni discrimi-
ne deinceps sublato prorsus (7).
In aliis autem Germaniae prouinciis
tinctores eximii hodieque permanent
sine *tribu.* Imo indulgetur & hoc
merca-

Sed etiam
in *tribum*
coacti.

Non ta-
men ubi-
que.

mercatoribus; ut conducant extra
tribum operas *vulgarium tinctorum* in
tingendis *pannis* linteis & *lanis* suo in-^{3) färber-}
stituto. Qui, quod nulli *tribui* ad-^{knecht.}
scripti, haberi solent instar conducto-
rum feruorum audiuntque ideo non
magistri tinctorum, färbermeister; sed
operarii, in uernacula *färberknech-*
te (8).

(3) Numam enim regum Latii primum fuisse, qui,
iuxta militaria studia, quibus tum unice operam nau-
uerant Romae ciues, etiam *opificia* ciuibus commenda-
uerit, dederitque iura collegii, illud quidem ex instituto
docuit *dn. praesf. in opifice exule in pagis differet. l. c. 1.*
§. 2. p. 10. Atque in his *collegium basiorum* statim Romae
fuisse, auctor est *PLVTARCHVS in Numa.* Tribus
tinctoria
Romae.

(4) Vti plene planeque *dn. praeses* ostendit firma-
uitque sententiam testibus omnis aevi idoneis *in opifice*
exule in pagis differ. l. cap. 3. §. 2. p. 12. Sera in
Germania

(5) *Vulgares die schlechtfärber* haud dubie au-
diunt ideo, quod simplici & *vulgari* utantur materia co-
lorum. Deinde adpellantur etiam *schwarzfärber* a
colore communi ac infimi gradus. Imo quod colore
tinctorum *poliant* erugentque; dicuntur quoque *mandler*.
Si aetatem requiras, hi alteris omnino habendi pro ue-
rustioribus, in patria minimum, quae *vulgaribus colo-*
ribus studuit tantum: res autem, *nobilioribus tinctorum,* ac-
cepit ex *Gallia, Belgio, Italiaque,* maxime a *Venetis,* ubi
eximiorum tinctorum ars florentissima. Quod cum ita
fit,

fit, *uulgares tinctorum*, uetustatis ergo, quam in patria habent, despiciere solent *eximios*, quos homines *nouos* & peregrinos dicunt, nullaque honoratos tribu aut collegio.

2) tinctorum
EXIMIOS
MIL.

(6) EXIMIUM tinctorum, die *Schänferber* ideo adpellantur hoc nomine, quod *coloribus* tingant *pulchrioribus* *eximiisque*. Hi cum uenerint ex aliis regnis in Germaniam, adhuc *tribui nulli* sunt adscripti. Nam *tribus opificiarias*, die *handwercks-zünfften*, *handwercks-branche* referendas esse nonnisi ad mores *Teutonicales*, singulari opera ostendit docuitque ex diplomatibus. *dn. praeses in opifice exule differ. l. c. 3. §. 5.* Licet illas ipsi coluerint olim Romani. Cum uero, *opificem sine tribu* agere, in Germania idem sit, quam non esse in numero ac ordine: igitur etiam *infectores eximii*, die *Schoenfaerber* iura acceperunt legesque *tribunitias*. Nunc singulares, ut alicubi: nunc uulgari tribui *accessorias*. Et, ne inter spartae unius socios aemulatio regnet: utrumque discrimen est e medio reipublicae sublatum.

DISCRIMINA
inter
tinctorum
1) uulgares
2) eximios?

(7) Ut in epitome habeas *uulgarium & eximiorum* tinctorum discrimina: aliqua hic recitabimus. Nam *uulgares* sunt *tribunitii*, in uernacula *zünffig*: *eximii* autem sine tribu collegioque agunt exercentque suam artem, ut lubet *Adr. BEYER de magistr. opific. cap. VIII. n. 108. 212. 223.* *Vulgares* colorum materias habent nonnisi *uulgares: eximii* nonnisi praestantioribus utuntur, *ifatide*, mit *weyde*, herba illa colorifera. *Primi*, iuxta *batavianam* artem, habent quoque spartam *erugandi & poliendi* machinis, die *mandeln*: quibus carent *eximii*, qui *lindea & lanas* ad erugandum potius mittunt uulgaribus, *Vulgares* carent *phiala*, der *klipes*: qua *eximii* utuntur ad corroborandum coloris rerumque nexum. Etiam *uulgares* lindea indurant glutine efficiuntque in uernacula *starrleinwand*; a quibus operis abtinent *eximii*, cetera.

(8) Nam

5) *bastagarii* seu aurigae, plaustrarii rerum annonae militaris 6) *monetarii* 7) *lympharii* etiam, qui praeparant purpurae colores custodiuntque, ullo unquam tempore uel ipsi uel liberi eorundem artem, quam colunt, relinquunt; sed permaneant tinctoriae officinae *adscriptitii* aeternum. Imo si *foemina*, etiam nobilis, nuperit *tinctori*: eadem pariter fiat cum liberis suis officinae *adscriptitia*. Non opus est, ut conducamus hic testes. Loco eorundem clarae sunt *leges 1. 2. 5. 7. 11. 13. 15. C. de murilegulis & gynaeciariis & bastagariis*. Quas fere omnes cum etiam exhibeat *codex Theodosianus lib. X. tit. 20*. eas luculento commentario illustrauit humanissimus *ireuconsultus Jacob. GOTHOFREDVS*, cui adiungendus *BYLENGERVS* in *imperio Rom. lib. VI. c. 68*. quod est de *baphiorum procuratoribus* scriptum sigillatim. Requiris causam sanctionis, sub poenis grauissimis ultimoque supplicio? Fuerat illa haec: quoniam intererat imperatorum, ut *officinae bafiariae*, quae sibi uendicauerant, instar *monopolii*, atque unde tanti reditus accesserant fisco *Caesareo* annuatim, in flore cultuque essent; artis arcana non euulgarentur proderenturque uel subditis uel populis extraneis, ut etiam ipsi eandem possent imitari. Ita etiam factum est, ut, qui *purpurae* gestamine praetextaque uti uellet uel *Romae* uel in *proinciis* uel in *populis* extraneis prorsus, eam redimere posset a nemine, quam a *Caesare* eiusque *bafiariae officinae praeposito & procuratore*. In *Germania*, ueteri instituto, pariter cautum illud de *monetariis officinis* certae familiae *adscriptis*, conuentione iussuque *principali*. Quod exemplis in *Marchia BRANDEBURGICA* docuit *dn. PRAESES* in *toni VII. reliquiarum praefat. §. 19. p. 45*.

Tinctores
2) VOLVN-
TARII.

(10) Licet consilii rationes uelint, ut liberi permaneant in uitae genere eodem cum parentibus, a quibus possunt erudiri & imbuí in opificio a teneris unguiculis; inde

indeque etiam sit illud, ut praecipui iura plurima habeant filii opificum & generi, *meisters-seehe* und die eines *meisters tochter heurathen*: cogitur tamen nostro iure nemo, quin migret opificium paternum mancipetque se opificio generis alius. In hac urbe autem uideas, *salis coctores nasci*, die *hallorum, halleute*; quorum liberi raro aliis opificiis se dant raroque connubia contrahunt cum extraneis, auffer der *brüderschaft*, auffer dem *thal* mit *statteleuten* sich verheurathen. Sed datur hoc moribus ac retinetur illis, non nisi pudore, nulla lege cogente. Illud tamen est titulo C. de *marilegulis* uicinum: quod *coctores salis iurciurando teneantur, ne uel coquendi artem, Halae propriam, prodant exteris maxime*, in tanta fontium saluginosorum multitudine. Verum hodie superare solent *Halensium artes salinarias* alii. Exemplo *Schoenebeckensium officinarum* in Magdeburgi uicinia. Quod stupeas omnino, si expenderis, qua arte parcant ibi salinatores *operis & lignis* in sale coquendo & exsiccando. Quod utrumque nostri, pristini moris tenaces, profundunt frustra. Sed dicunt, uiuere tamen ex operis, multiplicatis frustra, plurimos homines. Quasi sit haec uirtus & prudentia liberalis: distribuere centum hominibus salaria, ut laterem lauent.

DIFFERENTIA IV.

De tinctoriis MONOPOLIIS.

Iure Romano PVRPVRAE tinctorum ^{Basia} non nisi in IMPERIALIBVS officinis, ^{1) Caesarium.} quarum procuratores plures praepositi *basis* in oriente ac occidente dispersis per diuersas *prouincias*, sigillatim nomina-

C

mina-

a) *privatorum.*

minatas in NOTITIA IMPERII (II): *Germani* relinquimus hanc artem subditis (12). Cum tamen *lanificii, pannificii, baphii*, exercendi simul, quantum necessitas requirit aut sufficit reipublicae, maiores impensae requirantur, quam ferre licet privato, BEROLINI AN. CIOIO CCXV. *officina bafiaria publica* instructa est, iussu augustali, ut iam nunc *pannis* uti nobis liceat praestantissimi, domi factis tinctisque, quos olim accepimus ab extraneis provinciis (13).

BAFIA IMPERIALIA
in a) oriente.

b) occidente.

(II) Vti NOTITIA IMPERII, cum imaginibus, in duos *tomos* distincta: ita *primus* officiales recenset in ORIENTE; alter in OCCIDENTE in iisque cum *officinas bafiarias*, tum praepositos & procuratores. *Bafia imperialia in oriente* describuntur *tom. I. c. 74.* uerum in *occidente tom II. c. 39.* Panzirolo interprete. Verba loci ultimi sunt haec: PROCURATORES BAPHIORVM. I. *baphii TARENTINI Calabriae* II. *SALONITANI Dalmatiae* III. *CISSENSIS Venetiae* IV. *SIRACVSANI Siciliae* V. *AFRICANORVM uariorum* VI. *GIRBITANI, Tripoli* VII. *insularum BALEARIVM in Hispania* IIX. *TELONENSIS in Gallia* IX. *NARBONENSIS in eadem.* Quod cum ita sit, est omnino facile ad intelligendum, *purpurae tinctae ac uenditae* tum maximam fuisse uim. Cum *matronae & uirgines praesertim purpurae gestamine* captae & fascinatae sint, Germanorum exemplo, ut TA-CITVS

CITVS habet de M. G. c. 16. per uniuersum propemodum orbem. Vulgarium uero colorum tinctorios a reliquis opificiis nihil habuere praecipui aut singulare.

(12) Imo inuitamus *opifices* quosque tinctorios, pro-^{Basile pri-}positis immunitatis temporariae priuilegiis, ut *tinctorias*^{uata.} *officinas* in urbibus instituant, in quibus illae non inueniuntur aut desiderantur. Edictum PRUSSIAE REGIS an. MDCCCXXXIV. iteratum saepius ac iterum, hoc sine publicis inscriptum litterariis nouellis: ut tinctoribus pateant prouinciae & urbes, ad habendum aedes, ligna, officinas instituendas cum lege prohibitoria; ne lintea aut lanae ringendae dentur extraneis, sed merces soluarur tinctoribus intra moenia & limites cuiusque urbis aut territorii.

(13) Est hoc *opus* omnino *stupendum* & admiratione dignissimum: quoniam in hac officina non solum *panni* ^{Basile BEROL NENSE} textuntur praestantissimi, Anglicis & Belgicis non multum inferiores: sed etiam ardentissimis florentissimisque mergi *actingi* solent coloribus, intermorituris non nisi cum re ipsa. Idque omne tanta copia, ut non solum octoginta millia *militum* inde habere possint *uestes*: sed fere sufficiant *panni* textiliaque etiam prouinciis. Vnde facile est ad intelligendum & computandum, quanta aeris ac nummorum uis domi nunc conseruetur, quae expensa olim foris, in regnis & prouinciis extraneis. Diuinum consilium, *accepta expensaque* in republica uocari sub incudem. Sua iam aetate *Fridericus Wilhelmus*, elector an. MDCLXXXVII. die 30. Martii mensis constitutione singulari inuitauit *basios* ad se in prouinciasque suas: *gleichwie es auch zum 22. an deme, daß die manufacturen der tücher durch gute schenferbereyen in merckliche auffnahme, und die handlung zum guten wachsthum gebracht werden könne, als müssen die kauffleute, gewandschneider, und die gewercke der*
tuch-

tuchmacher an denen orten, wo noch zur zeit keine seynd, einige anzurichten und gute farber darinn zu verschaffen, ihnen auferst angelegen seyn lassen. Gestalt wir dann diejenige, welche die kosten darzu herschieffen, mit gewissen privilegien und freyheiten zu versehen, unsz gnädigt erklehren. Wir verbieten auch zugleich alle fusch-er-berreyen derjenigen so diese kunst nicht bey tüchtigen meistern gelernet, und ihre lehrbrieffe darüber zu produciren haben, hiermit ernstlich, so viel nehmlich die tücher betrießt welche an handelsleute oder gewandschneider in ganzen stücken verkaufft werden sollen; Wann aber die tuchmacher zu ihrem eignem außschnitt selbstn einige backen, wie sie solche loß zu werden vermerken, fiebern, wird solches zward denenselben verstattet, jedoch daß ein gestempelt bleyloth mit einem zepter und diese worte: zum außschnitt, daran gehangen werde. Haftenus constitutio.

DIFFERENTIA V.

De basiorum HONORIBVS.

Tinctores
2) forui.

Romano iure uti tribus opificiariae omnes sine ullo honoris gradu, ita etiam *basii basiorumque* collegiis non plus uidetur esse tribuendum (14).

2) ingenui.

Contra apud Germanos *opificiariae tribus honoratae* sunt omnino, *erbare handwercker*; imo quod *basii* referantur inter *opificia liberalia*, die geschenckte handwercker, illis primae debent-

debentur omnino prae aliis (15). Quod uero *eximii* tinctorum adscripti tribui nulli, illi adfectant liberalium artium priuilegia (16).

(14) Romae *tribus opificum* non fuisse honorificas, quod seruos habuerint collegas, dn. PRAESES ostendit *in opifice exule differ. II. c. 1.* Neque putauerim, plus dandum fuisse tum *basii*. Certe *l. 3. C. de murilegulis* constitutio est haec: *ingenuae mulieres, quae se gynaeceiariis* (idem de *basariis* officinae adscriptiis dicendum ex causa eadem) *sociauerint, si conuentae denuntiatione solenni, SPLENDOREM generis CONTUBERNIORVM utilitati praeferre noluerint, suorum MARITORVM* (basiorum contubernalium) *condiitione teneantur.* Nam *basarii* adscripti fuerant officinis suaeque arti, quam nullo unquam tempore poterant uel ipsi uel liberi eorundem deferere. Ut dictum *differ. III.* Quod cum durum esset, pro *adscriptiis* habiti & adscriptiis prope abfuerunt a conditione seruorum. Inde opponuntur *basii* hominibus *ingenuis*; dicuntur, eorundem mariti, *contubernales*; uxores earundem, si *ingenuae*, *decus natiuae libertatis* amittunt *l. 7. edicimus C. de murileg.* cetera. Sed haec leges tantum scriptae *tinctoribus* adscriptiis atque gentilitiis purpurae, non aliis, qui iure opificiario communi regebantur.

(15) Causam discriminis inter *opificia* honorata, der *Tinctoribus tribus* *geschenkten handwerker* & *tribus uulgaris*, der *gemeinen zünfften*, ostendit dn. PRAESES *in opifice exule differ. II. c. 2. §. 2. p. 36.* Cum enim *tinctorum* fuerint inter primos, qui adscripti urbibus & collegio honorato, cum opificibus aliis tum locus adhuc in uillis & pagis: primi ante ultimos *praecedentiae* locum omnino mereri uidebantur.

Praecedentiae iura.

Quem sustinent hodieque in illis oppidis praesertim, quae tinctorias officinas habent florentiores. Nam uti *praecedentiae iura* positiua sunt & uoluntaria, cum naturae decreta omnes habeant aequales; ideo mirum non est, uariare illa diuersaque reperiri in rebuspublicis diuersis. Ut scilicet quaeque aliis atque aliis opificiis magis opus habet utiturque ad commoda, reditus adaugendos, incrementaque generis alius. Etiam illius sensui aliquid dandum, penes quem est rerum summa, ut gaudeat eodem in classibus ac ordinibus subditorum uel extollendis uel reiiciendis ultimo loco. Hoc iudicio legi omnino debent *REBEFFIVS ad l. qui aliquem C. de murileg.* & *CHASSANAEVS in catalogo gloriae mundi*: qui ueri sunt in Galliae emporiis, operis *tinctorum* celeberrimis. Quod enim *picorum* iura aliqui existiment habeantque basis uicina: in eo agunt nihil. Cum *picorum* non sit *tingere*; sed *pingere*, id est, delineatione, luce & umbra imitari naturam &, quantum fieri potest, referre. Ceterum, quod *opificiarum tribus honorificae*, intelligitur etiam inde, quod in *arte insectoria* nequeant tyrocinia ponere *serui*, *homines proprii* aut istis non meliores *Venedi*, *illegitimarum natalium*, *infames*, notat ileuis notae macula, cetera.

Tinctorum qui opificii liberalis?

(16) Omnia *opificia tribunitia* Germanico iure *liberalia* sunt, id est, homine libero & ingenuo digna. Sed mores fecerunt ius ex aduerso; quod opifices, in *tribum* non coacti, perhibeant, inde sibi esse aliquid praecipui. *Sie waren eine freye kunst und profession, die keinen zünften unterworfen.* Ergo hi *tribunitia* iura habent intar alicuius iniuriae. Sed errant. Nam principio *tribuum*, in Germania circa annum 925. indultarum, iisdem sibi opus esse crediderunt opifices illi, qui operas suas despici & uilissimo loco esse, imo a seruis tractari uiderunt. Quod illae secum traherent sorditiam siue, quod essent *artificii*

ficii nullius, quas ingenia etiam tractare possent stupidissima. Quo ergo opificium quodque uel sordidum magis uel leuius & artis nullius; eo magis opus ei fuerat honore tribus, quo tueri se posset aduersus despectum & studia seruorum. Contra, ubi operarum elegantia & artis difficultas aut multae impensae; ibi nullus metus uel ab imitatore seruo uel a contemptore artis. Igitur frustra esse uidebatur, tribu honorare *pictores, musicos, geometras, librarios, mercatores*, cetera. Sed aliud iudicium ferendum de artibus nouellis, exempli loco *capillamentorum magistris*; qui ante tribui non adscripti, quam exigeret hoc, in capillamentorum frequentia, reipublicae utilitas. *Eximis* ergo *tingtoribus* ex eo etiam tempore indultae *tribus*, ex quo eorundem creuere numeri & adfectatio colorum eminentioris gradus. Illud hac occasione etiam solent requirere: *num basto eximio fas sit, accingere gladium?* Iure Romano nemo *gladiotus*, nisi *miles, licitor* aut *scarius*. Germanico iure uti duella indulta *nobilibus* in *sago* ac *toga*: ita utrisque datum, incedere cum ferro. Exclusi igitur hoc iure reliqui ciues omnes. Sed omnia miscet seculum. Creditur enim *gladius* hodie symbolum *honoris*, maioris aliquantum, quam hominibus ex opificiaria tribu. Inde adfectant eundem adrogantque sibi *mercatores, scribae, musici, pictores* cum iisque *TINCTORES EXIMII*. Sed tamen sine ulla idonea causa, si respexeris ad rationem ac originem, Germaniae propriam. Inde nihil iniqui habet, si *lex gladii iura* seruet *sagatae* ac *togatae* seu *litterariae nobilitati*: alios ciues inuoluat *palliis* aut iubeat, satis esse illis uestimenta. Vnde etiam in nonnullis *academiis* illud cautum lege: *abstineant gladii gestamine chirurgi, mercatores, typographi, bibliopecti, reliqua*. Relicto ferro *litterarum tantummodo studiosis*.

Num HO-
NORIS esse
in tribus?

gladia-
tum?

CAP.

CAP. III.

DE IVRE RERVM.

DIFFERENTIA VI.

De PVRPVRA Latii & nostra.

PVRPVRAE
Latii ge-
nera ex
1) murice

2) blattis.

3) calche,
herba.

4) cocco.

PVRPVRA
aeni no-
stri ex

1) cocchi-
nella.

2) poly-
gono.

3) isatis.

4) cocco.

CElebrant *Latii iura* PVRPVRAE CO-
lorem, coctum productumque
in *basis* ex *murice*, conchulae spe-
cie (17); ex *blattis* & *oxyblattis*, id est
uermiculis (18); ex *herbulis* ac floscu-
lis (19); ex *coccygino*, quod arboris
coccygeae (20) & forte etiam aliunde.
Vulgo credunt, *purpuram* hodie ac-
centendam rebus deperditis (21). Sed
tamen hodieque, in PVRPVREO COLORE
conficiendo, nostris tinctoribus ad
manus COCCIONELLA, *cochinella*, uer-
miculi genus (22); POLYGONVM, *S. Ioh.*
blut (23); ISATIS, *waid ad praeparandum*,
si non *perficiendum*, genera *herbu-*
larum diuersa (24); ALKERMES, *ex arbore*
kermesbaum siue *ilice*, terrarum sub
zona torrida sitarum, quae ideo audit
coccifera & *cocciglandifera* (25). Quod
cum

cum ita sit, gerrae sunt, *purpuram* deperditam. Nisi requiras *murices*: sed his lachrymis porro opus non est; cum illas restituant nobis, meliori luce, *flores*, *herbae*, *arbores* & his defixi *uermiculi*. Haec sententia mihi, quam aestiment sua censura peritiaque tinctores.

(17) Plenior hic aliis est VITRUVIUS lib. VII. de architectura c. 13. OSTRVM excipitur e CONCHILIO MARINO, ^{1) EX MURICE & CONCHIS.} e quo *purpura* inficitur. Quod habet non in omnibus locis, quibus nascitur, unius generis colorem. Sed solis cursu naturaliter temperatur. Itaque quod legitur in Ponto & Gallia, quod hae regiones proximae ad septentrionem, est ATRVM; progredientibus inter septentrionem & occidentem inuenitur LIVIDVM. Quod legitur ad aequinoctialem orientem inuenitur VIOLACEO colore. Quod meridianis regionibus excipitur RVBRA procreatur. Ea conchyliis cum sunt lecta, Ferramentis circa SCINDVNTVR. Equibus plagis *purpurae* Janies, uti LACHRYMA profluens, excussa in mortariis, terendo comparatur. Et quod ex concharum marinarum testis eximitur, ideo OSTRVM dicitur. Huic loca iungenda PLINII lib. IX. c. 11. & lib. XI. cap. 37. quae illustravit doctus Harduinus & ante illum Salmasius. Vti vero nostri instituti non est, enumerare hic genera concharum aut *muricis*, unde *purpurae* uel lachryma uel sputum uel sanguis: ita non crediderim in *muricis* & concharum *purpurearum* tantis olim numeris per *Europae*, *Asiae* & *Africae* loca maritima, ut describuntur, hodie *murices* desiderari prorsus. Siue quod *murex* penitus ignotus sit

D siue,

siue, quod *sectio uenae* ignota, unde emanet purpurae sanguis siue, quod ignotum *tempus*, quo murex sanguinem illum uel euomat uel iterum deglutiat misceatque suae lymphae. In tanta *rei nauticae* celebritate; in commerciorum flore tanto; in tanta *conchilegularum* multitudine & *adparatu*, quem multis impensis cogere solent principes ac uiri alii, harum rerum curiosi; in tanta peritia physicorum & luce historiae naturalis: mihi certe ne opinabile quidem, multo minus credibile est, *MVRICES* augustales nostrum aenum fugere posse. Illud autem credo potius, quod *bafis* nostri spernant hunc *colorem* ex *conchyliis* & *murice* imperatorio; cum clariorem & praestantiorum longe praeparent ex herbulis, flosculis, arborum succu, animalculis, nominandis inferius.

PURPURA
EX BLAT-
TIS.

(18) *Blattam* pro purpura dixere, *SIDONIUS lib. IX. ep. 13.* *EVTROPIVS lib. VII. c. 9.* Inde *blattifer*, purpura indutus. Et in primis legi meretur *THEODORICI* regis ad procuratorem siue *praepositum bafis* apud *CASSIODORVM lib. I. ep. 2.* ut maturet, *purpuram* mittere regi purgetque neglectum & moras, in quibus fuerit peccaueritque infar *sacrilegii*. Verba sunt: *Quod si te salutis propriae tangit adfectus, infra definitum diem, imminente tibi harum portitore, cum BLATTA, quam nostro cubiculo dare annis singulis consueuisti, uenire festina. Quia iam non compulsorem ad te mittimus; sed ultorem. Si aliqua credideris ludificatione tardandum. Sed tota epistola loquitur de purpura. Eodem significatu utuntur Grat. Valent. Theod. AAA. in l. 1. c. quae uenire non possunt. Vbi uerba haec: Fucandae atque distrabendae PURPURAE uel in serico uel in lana, quae BLATTA uel OXYBLATTA atque HYACINTHINA dicitur, facultatem nullus possit habere priuatus. Inde blatteus color ISIDORO lib. XI. c. ult. atque lib. XIX. c. 28. Quid igitur blatta? Disputant ac tribuant critici & humaniores iureconsulti. Dicam, quod sentio est*

Oxyblat-
tis.

est *vermiculus*. Inde Paul. DIACONVS in glossis: *BLATTA* genus *purpureum*, VERMIS. Sed quaeso! quid cum purpura commune habent *vermiculi* seu *blattae*? Etiam hoc ostendo. Nam *purpureus color* hodieque comparatur ex *vermiculis*, qui hodie audiunt *cochenille*, *coccionella*. Omnes enim *inctoriae artis magistri* nobis illos describunt ita: *COCHENILLE* sunt *vermiculi* siue *muscae exsiccatae & concussae*, ex quorum exuviis *purpureus color*, quo hodieque utuntur *inctores eximii*. Generantur in *India occidentali*, ubi insident *arbusculis & foliis* indeque excutuntur colligunturque delapsi in terram. Quid autem ueteribus *oxyblattae*? Idem puto esse, quam *blattam purpuriferam* seruata[m] aceto. Hoc enim aliquos *inctores* uti scimus, ad alendas materias colorum, ne uel exhalent uel palleant uel putrescant. Ut adeo iterum sit facilis intellectu etiam hic significatus. Quo lumine perfundendi sunt omnes illi, qui adhuc de *blattae & oxyblattae* dubitarunt sensu genuino. Inter quos TURNEBVS *aduers. lib. XVIII. c. 17.* GVTHERIUS *de offic. dom. Aug. lib. III. c. 21.* BOCHARDVS *in hierozoico*; BRAVNIVS *de uestitu & purpura pontificis supremi* & qui alii.

(19) Scribit MVSVRVS *καλχην βοτάνην, δι' ἧς ἡ πορφύρα*, *Calchen* herbam Rhodiam esse, per quam purpura tingitur. *καλοῦ θαλάσσια πορφύρα καλχὴ διφθέρον πορφύρα βοτάνη* *Calyx marina purpura*; *Calche* pellis *purpurea*, herbula FLOREM ferens. Inde *καλλὴ uestis purpurea*. Achiae florem, *lacham & lapathum* esse, purpurae aptum, docet *anonymus Graecus* apud *BLENGERVM de Imp. Rom. lib. VI. c. 68.* Viderint alii de his floribus nominibusque. Nobis illud est satis; quod hodieque *inctores* nostri ex herbis praeparent coquantque purpuram, quales sunt *polygonum*, *S. Iohannisbluth* & *isatis*, *waide*, de quibus herbarum generibus inferius plura.

PURPURA

4) ex ar-

boribus

COCCO CRE-

miali, al-

hermes.

(20) Interpres hic fit HESYCHIVS, qui *coccum* ita describit: *κεκοκκυγιμένον κηχρισμένον χρώμα κοκκυγίω, ὃ ἐστὶ πορφυροῦν ἀπὸ κοκκυγίας δένδρου*, id est, *coccyginum est purpureum ab arbore coccygea*. Addit PALMERIVS in NOTIS p. 516. *Qualem arborem intelligat Hesychius, non possum decernere. Num de pruno? quae κοκκυγηία dicitur. Et huius fructu hodie etiam utuntur ad tingendos pannos ex lana. Num de ilice acufolia minore, quae fert κόκκον βαφικόν? Quo tingitur eximius ille color ad purpuram maxime accedens. Quem uocamus cramoisi, carmelin: Itali chermesino. A uoce κέρμης, quae coccam illud designat. Hoc magis puto. Nam PRUNA ad nigrum colorem uel ualde fuscum, ut audio, sunt utilia. Non differunt igitur re ipsa Kermes & coccus. Quod plenius ostendit EICHSTADIVS de confectiōe Alkermes p. 16. 17. Inde PLINIUS lib. IX. c. 4. atque XXII. 2. Lusitaniae grani COCCVM imperatoris paludamentis dicatum. Plenius DIOSCORIDES lib. IV. c. 78. coccum describit: fruticem tinctorium paruum ex cremiorum (*) genere, cui grana, ceu lentes adhaerent. Inde color coccineus & purpureus adhibentur passim ab auctoribus instar synonymorum. Cum purpura haud dubie coccinea quoque, ex uariis colorum materiis praeparata.*

NUMPUR-

PURA in

deperdi-

tis?

PURPURA

2) ex her-

miculis

(21) Hoc scribunt dolentque omnes. Ideoque non dubitat Guido PANCIROLVS purpuram adnumerare rerum deperditarum catalogo insigni tit. 1. quem pleno commentario auxit illustravitque Henricus Salmuthus.

(22) Cum usu uulgari purpureum omne dicatur etiam coccineum; horum Indiae occidentalis uermiculorum uero exuuiiae tingant purpura: ideo haud dubie dicti

(*) Cremia enim sarmenta, ligna tenuia, reißholz. Arbores cremiales, austerziblag; unterholz; wasserholz. Est igitur Kermes forte idem, quam cremium, id est, frutex.

Al enim particula sensus etiam adauget nobilitatque. Quo sensu Alkermes est idem, quam frutex nobilissimus.

coccini, vulgarter *cochenille*. Licet a cremiali cocco differat profus, cum ultimum fructus sit; primum animalculorum. Vermiculum aut blattam hanc *cocchinellae* conferunt in magnitudine figuraque cum *cinice*. Ita enim loquitur glossator artis mundinatoriae, MARPERGERVS; *Cochenille*, eine köstliche rothe purpurfarbe. Es sind selbige aufgedorrte mücken. In der größe, wie die bettwanzen. Welche, wann sie zerknirschet (im mörschel zu pulver zerstoßen) werden eine schöne ROTHE FARBE von sich geben. Es sind solche in Westindien häufig. Da sie sich auf erlichen bäumen, die fast den säugbaumen gleich, aufhalten. Unter welche die Indianer ein ruck breiten, und hernach diese thierlein herunter schütteln. Da sie denn bald sterben. Gesamlet, verkauft, und in Europam gebracht werden. Und dieses ist die so theure COCHENILLE. Es wird die köigin aller farben Carmin daraus gemacht.

(23) *Botanicarum rerum periti describunt nobis polygoni duo genera, maioris & minoris.* Deinde etiam illud notant, quod non solum grana purpurifera habeat polygonum: sed etiam purpuriferos vermiculos. In ACTIS naturae curiosorum habetur utriusque ratio plene ac optime. In gratiam patriae exscribemus eadem in vernacula: POLYGONVM wegrass, wekraut. Ist zweyerley art, grosses und kleines. Die PURPURKÖRNER sind nicht diß kräutleines eigens gewachß oder saamen: sondern hangen an desselben wurzel. Die körnlein seyn BLVTHROTH an der größe einem hankorn gleich und haben einen bluthrothen safft und WÜRMLEIN von gleicher farbe darinnen. Ihr nutzen und gebrauch in der färberey ist dadurch kunt worden. Weil die büner, welche dergleichen körner oder würmerlein eingefressen, hochroth gefärbte excrementa von sich geben. Es werden solche körner IOHANNISBLVTH genemzet; weil sie am Iohannistag am meisten gefunden werden; sie beissen auch POLNISCHE PURPURKÖRNER. Wo sie am ersten zum gebrauch in FAERBEREYEN bekannt worden. Als in WARSCHAW, der VKREINE u. a. sandigten wüsteneyen. Welche das arme landvolck samlet, die würmgen zusammen in ballen drucket. Von welchen es die Turckische u. a. kaufteure kauffen, und färben damit 1) wolle, 2)

seide, 3) leder, sonderlich den sapsian 4) rossschweife und andre haare. Die holländer mengen es unter die cochennille, die es noch hochrother machet.

3) ISATI
waide.

(24) Est HERBA, quam, in uernacula, waide dicimus, pretii magni & utilitatis ad fundamentum purpuræ admodum insignis. Seritur meriturque in Germania passim, præsertim in foecundioris terræ regionibus Misniae & Thuringiae, imprimis Erfurti, ubi isatide hac quidam patritij donantur inauguranturque, instar clientelæ, qui ideo nomen habere dicuntur: waidiunckern. Principem locum in Isatidis commercio cultuque tenet ERFVRTENSIS ciuitas. Vt patet in apologia eius aduersus postulata MOGVNTINI electoris an. MDIO LXXXIX. in-

ERFVR-
TENSIVM
priuilegia
singularia
in ISATI-
DE dem
waidekauf
und waide-
iunckern.

scriptæ: EINES ERBAREN RATHS ZV ERFVRT ERSTER GEDRVCK-
TER ANSCHLAG GEGEN DES HOCHBEMELDTEN ERTZBISCHOFF
DIETRICHS ANSCHLEGE AUSGANGEN VERBIS, quæ sequuntur:
Nachdem in WEIDKAUFFE hie zu ERFVRT ein grosser handel ist so
thar niemand, wenn der WEID in die stadt gefurt ist worden, den
keuffen, ehe man die WEIDGLOCKEN durch des raths geschwornen
marcktknecht hat läuten lassen, ud der käuffer habe auch darzu
des raths LAVBE und ZEDDELN, die ein rath, und niemand an-
ders, zu geben hat. Item der rath hat oberkeit des WEIDMARCKTS
in der stadt Erfurt, und macht, den in oder vor die stad nach ih-
ren gefallen zu legen, und thar auch niemand BALLEN-WEID
KAUFFEN er sey den ein bürger zu Erfurt davon der rath seine ge-
rechtigkeit hat WEIDGELT genant. Taceo loca alia & Bran-
deburgicas prouincias imprimis, ubi cultura isatidis com-
mendata incolis singulari regali edicto an. MDIO CC XXIII.
Ve iam nunc isatis etiam Halæ & Magdeburgi inueniatur.
b) Gallica Producit vero & Gallia & Italia eiusmodi herbam. Quam
Galli uocant pastel: isatim syluestrem uero rotède. Quæ
uerba resque ipsos scriptores passim solent inuicem con-
fundere & permiscere. Certissimi cetera, esse cum Gallo-
rum pastel cum eaque Thuringicam, quæ PLINIO & DIOSCO-
RIDI glastrum uocatur, unam eandemque. De Gallorum plan-
tatione

tatione & auctores praeparatione ad usum basicum siue tincto-
rium legendis commemorati in praef. §. ult. De nostra
vero Thuringica isatide legi meretur de HOHBERG in Georg.
curios. Part. II. libr. VII. cap. LXIV. & alii. Nimirum
tota herba molitur ut frumentum in peculiaribus molen-
dinis; quae ea propter vocantur molendina isatica weid-
mühlen. Ex farina siue puluere eius deinde fiunt globuli
weidballen, quo diutius conseruetur.

(25) Repetenda hic sunt, quae iam n. 20. scripsi-^{4) Cocco,}
mus de COCCO seu CHERMES superius. Agunt de ^{chermes.}
hoc colore EICHSTADIVS de confectione Alkermes atque
ACTA philosophica Anglicana, mense decembr. 1666. obs.
VII. Verba nostri interpretis sunt haec CHERMES, ker-
mes, scharlachbeer; arabisch KERMES & ALKERMES. Ist
eine, welche in POLEN und BÖHMEN wächst auf kleinen
strauchlein. Die eine art steineichen. In FRANCKREICH
wächst sie noch besser. Hat beeren, wie PFEFFERKÖRNER.
Aus solchen kommt der chermesafft. Arbor coccifera aut
glandifera & quae sunt reliqua. Nam sunt, qui per-
missent haec talia cum polygono: quos nostrum non est,
refellere in iurisprudentiae argumento. Etiam illud
est certum, purpurae uocabulo Romanos usos fuisse in
significatu laxiori paulo, quam nos, qui gradus colorum
longe exactius scimus distinguere.

DIFFERENTIA VII.

De iuribus PURPURAE.

Romano iure PURPURA uti licuit non-
nisi imperatori & illis, qui fami-
liae augustalis. Praeterea REGIBVS ac
magistratibus imo matronis eadem li-
bertas

I. R. PUR-
PURA UC-
SITUS AV-
GVSTALIS.

bertas ex indulgentia *imperiali* (26):
 uerum *Germaniae*, principes & reges
septentrionales non distincti aut cog-
 niti habitus colore & officijs; uerum
 PELLIBVS HERMINIIS (*dem hermelin-fu-*
ter). Vti ergo *Romanis reges* audiue-
 re *purpurati*: ita *Germaniae* & regio-
 num *septentrionalium* REGES PELLITI
 dicti sunt adpellatique ex habitu. Ne-
 que sine causa, obclimatis rationes di-
 uersas. Nam, ad depellendum frigus,
septentrionalibus populis commenda-
 tissimae PELLE, quibus opus non est
 in *orientali* aut *meridionali* plagis (27).
 Sed uti *Romana instituta*, in decore
 & elegancia inprimis, imitati sunt *prin-*
cipes orbis propemodum *uniuersi*: ita
 etiam *symbola principalia* Latii adiun-
 xere suis. Vt adeo *reges* hodieque
 & PELLIBVS, id est, *pallis hermelini*
 uelleris gaudeant & PVRPVRA simul:
 utroque gestamine coniuncto, PATRIO
 &

I. G. PEL-
 LES AV-
 GVSTALES

Vtrum-
 que con-
 iunctum.

& LATII (28). Vnde PRINCIPVM ELECTORVM *Germaniae* habitus in MITRA ac TOGA, HERMELINIS subfutilibus (*den churbüthen und churröcken oder churmänteln*) obductis PURPVRA, est regalis omnino necquicquam clientelaris aut beneficiarius (29).

Hobitus
ELECTORVM est
AUGVSTALIS utrinque.

(26) Principio reipublicae Romanae fuerant reges *purpurati*, id est, cognoscendi ex huius coloris officiiis. In *consulari* statu adfectarunt *purpuram* illi magistratus, qui habuerant *maiestatem*, id est, potestatem insignem. Sed *Nero* purpura illos interdixerat, sibi tantum adfero ac uindicato *murice imperatorio*. Alii imperatores has officias riserunt. Inde purpuram indulserunt *matronis* Latii & extraneis; praecipuis *administris curialibus*, praesertim in *fibris* & *limbis uestium*; barbaris etiam *regibus*. Sed placuit *Neronis* constitutio iterum aliis; ne tingeret quis alius uestes omnes *murice, blatta, oxyblatta, metaxa*, quam *imperator*. Quo etiam iure uixit IVSTINIANVS, qui ideo *capitis poenam* statuit temeratoribus & usurpatoribus *muricis imperatorii*, uti habetur in *l. 3. 4. C. de uestibus holoberis & sacri muricis*. Quae loca cum illustrauerint ante nos interpretes doctissimi, manum de hac tabula. Legendi praeterea sunt rei uestiariae scriptores BAYFIVS; FERRARIVS; LAVRENTIVS; BRAVNIVS pluresque alii, qui de ROMANORVM LVXV libros ediderunt singulares.

Iura PURPVRAE Latii.

(27) Quod *hermelino uellere* distincti fuerint barbari reges in septentrionalibus plagis indeque Latio illi adpel-
lati *reges pellini*, illud ex instituto docuit *dn. praef. in tom. I. RVM pellium*.

Iura HERMELINAE RVM pellium.

E

miscell.

Crimen
purpuræ.

miscell. lib. I. opusc. 4. c. 9. p. 258. 259. quod est de *formula ducatus Brandenburgici*. Vt actum agerem, si quid hic commemorarem. Licet uero nostro nunc aeuo porro nemo prohibeatur, *panno indui coloris purpurei*, quo, in tanto *uestiariarum legum* neglectu, etiam utuntur homines infimæ fortis: *hermelino* tamen uellere ac pellibus non utuntur, nisi *matronæ*. Vti etiam *Alexandri* Caesaris iudicium fuisse, constat; has officias & decora relinquenda esse mulieribus: non ita molles uiros esse debere. Qui factis dignosci possint ac uirtute: ne opus sit ueste ac indumento *cap. I. §. 3. 8.* superius. Imo exempli alicuius memini, huc facientis omnino: quod diues quidam *mercator* fuerit auctor pictori, ut imagini illius adderet *hermelinum pallium*, circumfluum humeros, instar ornamenti. Quod cum intellexisset *aduocatus fisci mercatorum hermelinum* accusauit ex *l. 3. 4. C. de uestibus holoberis* criminis laesæ maiestatis ob *uellus hermelinum* adfectatum, sacrum principi, instar *Latii purpuræ*. Mercator iuris ignorantia se defendit & moribus mulierum atque *matronarum*, quæ impune *subditio uellere hermelino* utantur, imo *hermelinis manicis*. Accedere, quod uti in *Germania* hodie *purpura* uti liceat: ita nemini interdicitam *hermelinam pellem*. Neque tandem illud ignotum sit, quod in *rebus leuissimis* *Latii tyranni* quaesiuert *maiestatis laesæ* crimina, quæ recensuit *dn. PRAES. in miscellor. tom. II. lib. 4. opusc. 2. diff. 2. p. 1059. 1060.* de uerbo maiestatis, quarum legum pudeat *Germanos* in republica, illustri uerbo *libertatis*. Verum reposuit *fisci patronus*: iura nemini licere ignorare; quæ foeminis indulta ob molitiam, non ideo danda uiris. Pueris etiam cognita distinctaque *pallia purpurea cum subsutuli pelle hermelina*, regum esse & principum *Germaniæ suffragatorum* adeoque rem coercionem dignam, si opes stultitiam patiantur. Inde sententia: *poenæ ordinariæ capitis locum non esse s*
mer-

mercatoris tamen adrogantiam puniendam quingentis imperialibus & e medio tollendam imaginem.

(28) Hoc enim usui constat: quod, iuxta Latii *Symbola regalia*, nostri archiprincipes & reges utantur hodieque *purpureis palliis cum pelle subtili hermelina*. Ultimam uero non adhiberi ad frigus depellendum, uerum ad augustalem tantummodo ornatum, facile intelligitur, cum *hermelino* etiam pallio induantur reges Europae tempore solstitioque aestiuante, imo aestiuo prorsus & praefuerente. Illud tamen notandum, quod imperator pallio inaugurali utatur *paragauo*, id est, *serico intexto auro* necquicquam uellere aut *pelle hermelina regali*. Euenit forte hoc inde, quod PELLE HERMELINAS nesciuerit Latium cauendumque fuerit imperatori, ne peregrinum magis gestaret habitum, quam *Romanum ac imperatorium*.

PELLIVM
ufus in
media ac-
stare.

(29) Inuestigauit in PELLIVM HERMELINARVM, quibus *electores S. R. I.* utuntur hodieque, originem & causam *dn. PRAES. tom. I. miscell. lib. 1. c. 4.* ostenditque illam esse non nisi *regalem uere*. Cui non licet aliquid addere. Illud tamen praeterea etiam nunc obseruauit *dn. PRAES.*, quod uetustissimo etiam tempore seculo XII. nummi *Brandenburgici* supersint, in quibus pallia facile obseruaueris cum PELLE HERMELINA SVBSVTILI. Cum uero de *monetis Brandenburgicis* medii aevi *tomum VII. reliquiarum* sub prelo habeat *dn. PRAES.* in cuius adpendice *penultimo* atque *ultimo* agatur de illis ex instituto, lectorem eo remittimus. Ceterum cum simus de eo certissimi, quod *archiprincipes electores PELLIBVS HERMELINIS* usi seculo XII. quo tempore neque *archiofficina* stabilita in Germania neque suffragatoria eligendi Caesaris iura penes solos archiprincipes: illud certum quoque, debere *pelles hermelinas* neque *suffragii electiui* neque *archiofficiorum* iuribus; sed potius *archiprincipum* in suo territorio *potentatui*. Vnde nec minus clarum est hoc: quod habitus *purpureus & hermelini*.

Pelles
HERMELI-
NAE ele-
ctorum.

melineus cognitus fuerit non nisi tempore *postcarolingico*, quo, in Germanico imperio, *septem provinciae* eorumque ordines, extincta stirpe *Carolidarum*, ab omni imperio liberi, sibi elegerunt *dominos* rerum territorique, quos eo instruxere iure, quo hodieque eos uti fruique uidemus.

DIFFERENTIA VIII.

De *basio* SPECTATORE officiorum.

Falsitatis
tincto-
rum.

Collegia
spectato-
rum.

Iure Romano desideratur SPECTATOR rerum tinctarum, aestimatorque: *utrum tinctura praestet, an secus? nisi uolueris huc munus referre PRAEPOSITI basiorum (30).* Germanica autem instituta noua utiliaque sunt haec: quod SPECTATORVM (*der schauer*) sparta singularis, quorum officium tantummodo hoc: *ut pannos tinctos infectosque explorent aestimentque, num tinctura proba sit, an improba, nociua, adulterina, prohibita lege (31)?*

Latii ad-
uersus
TINCTO-
RES falla-
ces mu-
nera.

(30) Etiam in Latio querela de *basiorum falsis & corruptelis*. Hinc in *l. 3. C. de uestib. holoberis* cautum: *uelleria (lanam) adulterino colore fucata, in speciem SACRI MVRICIS, intingere non sinimus. Nec tinctum cum Rhodino prius serico alio postea colore fucari. Cum de albo (natio serico) omnium colorum tingendi copia non negetur.*
Nam

Nam capitalem poenam, illicita tentantes, suscipiunt. Licet enim uideatur esse innoxium, tingere colore adulterino, quod fatis sit ad colorem, sic uideri & adparere; esse autem ad colorem conferat nihil: cum tamen *adulterini* colores nunc pereant cito palleantque, nunc pannos, lanam, sericum, linteum atterant corrumpantque, in *tinctoria* arte non *adparere* sufficit; sed requiritur etiam esse. Vti uero fides mortalium, in contractibus praecipue, fallat saepius: ita, poenis propositis, tinctorum fallaciae non euitatae. Ceterum si *procuratoris sacrarum largitionum* aut, qui huic paruit, *praepositi basiorum* potest huc referri, habes *Latii & Germaniae* harmoniam in hoc argumento. Ast uero *praepositi* munus longe fuit amplius; quam *spectatoris* rerum tinctorum, *des* SCHAVERS. Sigillatim NOTITIA IMPERII *part. I. c. 74.* recenset PRAEPOSITOS *basiorum orientis & part. II. c. 39. occidentis*, uti segmenta diuidit illustratque PANCIROLVS.

(31) Praestantissimum hoc est remedium aduersus *basiorum* corruptelas; quod nominati ac constituti *censores, spectatores, aestimatores* rerum tinctorum, quorum oculis, iudicio ac censurae tinctorum offerre ac subiicere tenentur res tinctas & inde expectare sententiam, num tinctorum proba sit, an improba ac fallax? In uernacula dicitur hoc collegium censorum, *das schauamt*; leges eorundem, *die schauordnung*; censes ipsi, *die schauer*. Prodiit die 30. Ian. 1723. PRUSSIAE regis constitutio de hac sparta singularis ita inscripta: *Koenigl. Preussl. schauordnung in schaenfärbereyen und schaenfärbern* BEROLINI f. Epitome illius est haec: *Aus dem gerwerck der tuchmacher (quidni etiam der FAERBER) sind etliche meister zu vereyden, welche 1) das tuch vom WERCKSTVL über eine stangen ziehen und examiniren: ob das tuch so hoch, als es verordnet, stehe; ob gleiches gespinst darinnen; ob solches wohl gewircket; ob es auch wofbrüche; ob es das rechte gewirke?*

E 3

cetera.

cetera. II) Wann das tuch aus der WALCKE kommt, muß es wieder geschauet werden, ob alles fett heraus; ob die walcker die wolle abgestossen und zu pflocken gemacht? III) Sollen die schauer so dann, wann das tuch richtig befunden, ein bley demselben, darin der statt WAPPEN, anhangen. IV) Die letzte schau ist aus der FARBE, ob die gefürbten tücher wohl durchfärbet; keine kalck oder kesselflecken habe: da dann ein klecblatt und siegel daran zubangen. Verum uidetur hoc spectaculum institutum esse pannificii magis causa, quam artis tinctoriae. Vnde facile esset huic muneri destinare quoque tinctores iuratos, ad censendum & iudicandam de colore idoneo ac praestanti, uel adulterino & fucato.

DIFFERENTIA IX.

De basiorum differentiis.

I. R. Basia
augustalia
PURPVRAE
folius.

I. G. nulla
hic discrimina.

Romano iure basiarum officinae purpurae folius fuerant *augustales*; non colorum aliorum, quae hominum priuatorum omnino. Neque etiam *tribuum tinctoriarum* definiti numeri (32). Germanico iure nulla officinarum tinctoriarum sunt discrimina intuitu colorum. Nam omnia basiorum genera patent hominibus priuatis (33). In Saxoniam tamen tolerantur nonnisi tres urbium *trium tinctoriae* TRIBVS

I) DRES-

I) DRESDAE 2) LIPSIAE 3) ZWIKAVIAE
 reliquis sublatis & interdictis (34). Si-
 ue quod hae sufficiant siue quod in
 aliis oppidis euitanda discrimina *flumi-*
num, fontium, aquarum, aedium, pla-
tearum, lignorum, pratorum, uireto-
rum, in quibus omnibus damna non
 leuia metuenda a bafiariis officinis.
 Coercenda & interdicenda omnino a
 principe in republica, ne illi tinctorum
 plus nocere, quam prodesse uidean-
 tur (35).

(32) Cum PLVTARCHVS in *Numa* p. 71. recenscat
 tinctorum inter opifices alios plures, Romae tum in-
 structos iuribus collegii & tribus singularis; deinde in iure
 nostro & titulis C. de murilegulis atque uestibus holoberis de
 intinctione sacri muricis tantum agatur, non de coloribus
 aliis: putauerim, alios tinctorum priuatas in omnibus im-
 perii Romani oppidis ac oris habuisse BAFIORVM OFFICI-
 NAS. Neque est, quod obiicias, fieri non potuisse, ut,
 in tantis *augustalium bafiorum* numeris, descriptis in NO-
 TITIA IMPERII *part. I. c. 74.* atque *part. II. c. 39.* occupa-
 rentur tinctorum in *purpura* sola, praesertim si haec tan-
 tum inter *augustalia uestimenta*, etiam si imperator sin-
 gulis diebus uestes mutauisset. Verum uti *cap. I. §. 2. p. 6.*
 atque *diff. 1. n. 2. p. 11.* ostendimus *purpura*, iuxta impe-
 ratores, etiam usas esse *matronas* in imperio Romano &
 extra officinis?

Nisi quod
 bafia defi-
 nita.

Purpurae
 bafia di-
 stincta ab
 aliis in
 Latio.

Qui *pur-*
pora au-
gustalis
 sola toto-
 pus habu-
 erit in *Eu-*
ropa, Asia
 & *Africa*
 officinis?

extra illud; deinde *purpureas fimbrias* habuisse in uestibus etiam *uiros* alicuius nominis Romae; imo primarii ordinis *adminsistros* Caesaris & *magistratus* gauisos esse purpurae gestamine ulteriori; demum e *basis purpuriferis* imperatores sperauisse & accepisse auri & argenti maximam uim *l. 2. C. de murileg.* facile est ad intelligendum, quod omnibus trium orbis plagarum *officinis tinctoriis* satis fuerit operarum in rebus, purpura & sacro murice tingendis. Adeo, ut ex *CASSIODORI lib. I. epist. 2.* constet: quandoque uelociter ac praecipitanter uenditas esse purpuras, ut nequuerint *principes* desideratas semper habere. Imo poenis coercendi fuerant praepositi, ne purpurae, Romam transmittendae tempestiue, obliuiscerentur.

DIFFE-
RENTIAE
TINGTO-
RVM sub-
latae in
Germania.

(33) Diximus supra *diff. II.* esse quidem *duplicis generis* tinctores 1) *uulgares* 2) *eximios*: deinde in urbibus maioribus etiam tinctores esse, qui acquiescunt colore uel nigro uel coeruleo uel alio dicunturque in significato singulari, *schwarzfarber, blaufarber*, cetera. Verum differunt sane haec instituta a moribus Latii. Principio, quod omnis generis *tincturae* pateant tamen hominibus priuatis, subditis, neque princeps sibi uindictet *tincturam sacri muricis* porro. Deinde *tinctores* distincti, pro colorum diuersitate, nullo iure cogente; sed ut uel expedit hoc singulis uel uniuersis. Demum *purpura* prae aliorum generum coloribus, in officinis praecipui iam habeat nihil exulente apud nos *muritinctores* aut *basis purpurae solius, purpurfarber.*

SAXONICA
RAFIA
1) Liphiae.
2) Dres-
dae.
3) Zwika-
uiae.

(34) Extat SAXONICA CONSTITVTIO *Dresdae* scripta die 24. *Maii*, anno *CIDIDXCIV.* cuius summam exhibebimus in uernacula. *Sollen drey laden in dem gesamten chur- und fürstenthum SACHSEN verbleiben. 1) Die LEIPZIGER hauptladen 2) die DRESDNISCHE 3) die Ertzgebürgische kreisladen zu ZWICKAW. Art. II. sollen selbige zugleich*
SCHWARZ-

SCHWARZ- und SCHÖNFAERBER seyn und nicht allein leinwand; parchend; halb wollen; sondern auch ganz wollen TUCH und ZEUGE darunter verstanden werden. Weil ihnen von den herumstreichern offters vorgeworffen wird, sie weren nur SCHWARZ- und LEINWANDFAERBER, da sie doch ihr meisterstück in allerley farben in wandt wollen verrichten. Und solche ihre arbeit in 1) SPANIEN 2) ITALIEN 3) ENGELLAND 4) HOLLAND und andere lender versühret würde. Artic. IV. Soll keine LADE der andern EINGRIFF thun: sondern die STAETTE, wie sie vor alters zur jeden lade geböhrig, dabey verbleiben. Interim tolerantur *basia* etiam in aliis oppidis ac urbibus Saxoniae, Misniae & Thuringiae, quae tamen TRIBVVS nominatis, in re tinctoria, addicta & subiecta parent omnino.

(35) Ex *basia* multiplicia oriri & metui possunt Qui BAFIORVM proficit numerũ definiti, ob damna uel pericula. 1) in LI. GNIS. *damna periculaque.* Ad quae euitanda e re est publica, ordinari ac instrui *officinas basiarum* nonnisi principis auctoritate. Vt omnia expendi & aestimari ante queant; annon oppido aut prouinciae plus noceant *basiarum officinae*, quam conferant ac profint. In examen itaque uocari debent ea, quae sequuntur. *Principio ratio habenda lignorum*, quae in coquendis coloribus & tinturis omnino consumuntur. Quare in illis locis, ubi *lignorum* inopia & defectus, minus est consultum, instrui *officinas tinctorias*, consumtrices lignorum immanes. Ne inopia eorundem opprimat ciues. Est igitur in aliquibus oppidis cautum: ne tinctores lignorum sint propolae aut monopolae; ne emant illa in foro, nisi post undecimam horam, ut inde constet, ciues in urbe opus habere illis necquicquam. GERENSIVM *statutorum* an. 1654. mensē Martio artic. XVI. est hic: Und weil mit dem FAERBEN viel HOLTZ aufgehet, so sonsten gemeiner statt zum besten kommen können: so soll ein jeder ferber des holzeinkauffens auf dem marckt sich enthalten: bis der WISCH fället. Damit die BÜRGERSCHAFFT dessen zur nothdurfft sich erhohlen könne. Quod cum omisum sit in statutis nouissimis, habent ciues, quod doleant omnino.

F

Deinde

- 2) in *AQVIS.* *Deinde cum ad tincturas opus sit uariis rebus nociuis, imo uenenis, illud usus docuit, quod ex eluuie in uasis, pannis, lana, linteo tincturarum inficiantur flumina, ut pisces uel omnes uel certa genera pereant uel deferant illi flumen; deinde fontes ac riuulos, ut aqua uel hominibus uel armentis noceat uel coquendae cereuisiae. Qua causa iureconsultorum Halensium ordo an. c10 10 CCXXIV. sententiam tulit in causa hac ciuium Grf. aduersus tinctores: daß die ferberey, bewandten umstenden nach, sich deß schädlichen gebrauches, deß in die statt gebenden gewässers, billig zu enthalten. Folglich die gefärbte tücher darinnen auszuwaschen oder die färhegefässe abzuspülen nicht befüget. Nam tinctoribus opus esse acerrimis uenenis, arsenico, auripigmento, risigallo, aliis, ut colores res tingendas permeent & occupent melius durentque eo, usque dum pereat res ipsa, notum est. Inde CONSTITVTIONIS TINCTORIAE PORVSSIAE REGIS C10 10 CCXXIII. editae uerba sunt ARTIC. III. sollen die SCHÖNFAERBER alle tücher recht aufrichtig DVRRCH und DVRRCH so färben, daß die färbe, so lange das TÜCH HALTEN kann auch halte. Und die färbe auf den tüchern und zeugen lebendig und recht blühend sey. Porro etiam FVMVS ex tinctoriis officinis est nociuus admodum. Praesertim illis, qui difficile aerem hauriunt spirantque: etiam uicini sibi adrogare solent iura prohibendi eisdem. Ne puri aëris usu priuentur. Quod si uirorum litteratorum haec priuilegia sunt, ne uicinos ferre teneantur nociuos: etiam ratio exigere uideretur hoc, ne in uicinia hominis litterati nouum basium instituat. Licet in patria mea, post multa certamina, uirum litteratum, constet, succubuisse in causa eadem. Praeterea adferunt quoque officinae tinctoriae pericula incendiis, partim, quod requirant largissimos ignes, partim, quod materiae tinctoriae facile concipiant flammam. Ut adeo e re sit, illas institui in locis paulo*
- 3) in *FV-*
MO.
- 4) *IGNE.*

paulo distinctis ac remotis ab aliorum aedificiorum compage neque desint aquae ad extinguendum. Quapropter tunc *nouum opus* nunciari posse a uicinis, probat *GOEDEN conf. 108. n. 11. Ad extremum loco opus est tinctoriae officinae ad desiccandum res tinctas.* Nam, in urbe illas suspendi ex aedificiis, est indecens ad spectu in plateis arg. *l. 4. D. de uia publ.* Igitur extra urbem aut in pomoeriis est adsignandum spatium, in quo res tinctae cum expandi possint, tum in libero & puro aëre insolari. Aut institui *aedes solares*, besondere *trockenhäuser*. Quibus tum iura *seruitutis* adsignanda: ne uicinus altus tollat; ne lumini officiat aut soli, cetera, argumento *l. 15. D. de seruit. praed. urban.* Tandem cum illud, quod est *residuum* ex tincturis facile *putrefiat* excitetque foetorem pestilentissimum, nisi tinctor remoueat illud tempestiue: uicinus eadem interdicta habet, quae praetor indulget in *l. 1. D. de cloacis.*

5) DESIG-
CANDO.6) PUTRE-
DINE.

CAP. IV.

De DELICTIS tinctorum.

DIFFERENTIA X.

De tinctore ADULTERO.

Iure Romano *bafii temeratio capitis* poenam meruit; quam luere oportuit illum, qui *uellerä adulterino colore* fucauerit in speciem sacri *muricis* (36). *Germanico iure* uti purpuriferis etiam esse licet, iuxta principes homi-

I. R. tin-
ctorum
adultera-
tio suppli-
cium,

I. G. cri-
men falsi.

hominibus priuatis, neque *basia* hodie sint monopolia principum; nullae omnino causae sunt tanti rigoris in hoc genere poenarum. Igitur *falsi* poena tenentur tinctorum adulteri. Si scilicet, ad parcendum impensas, tinguant *uiliori* uel *nociuo* colore aut etiam mentiantur lanas aut pannos *diabafos*, cum infecti nonnisi semel (37). Ad quas fraudes cauendas constituti *spectatores* (die *schauer*), de quibus supra (38). Imo obstringitur lege tinctor, ut adpendat rebus tinctis suum sigillum. Quod tenetur, si causa exigat, recognoscere (39). Quid uero si fallat in alterutro? Poenam omnino meretur grauiorem falsi huius crimen. Quod sit occultum, ut possit certo non detegi & indicari. Quod imponat & mercatoribus & illis, qui tincta ueste utuntur. Quod integras ciuitates suspectas reddat
fraus

fraus adulteri tinctoris unius. Quod turbet negotia fide sublesta, tantopere necessaria in commerciis & quae reliqua sunt. Quod cum ita sit, mirum non est, *basiarias leges* acerbissimas esse in *tinctores* fallaces. In quos iubent aduertere priuatione officinae & priuilegii, *infamia*, *fustigatione*, *multa* insigni, *ergastulo*, cetera. Vti scilicet adulteratio continuata diu; damnaque inde grauiora ciuitati, tribui, singulis (40).

(36) *Sanguine*, non *murice* scripta l. 2. C. de *murile-*
gulis. Verba eius sunt: *Baphii*, per quos priuata sub-
stantia tenuatur (deminuuntur reditus) & *species consecrae*
corrumpuntur, *gladio feriuntur*. In *baphiis* admixta te-
meratio uacuum adducit inquinatae alluuiouis (tincturae
 adulteratae). Altera l. 3. C. de *uestib. holoberis* est acer-
 bitatis eiusdem: *Vellera adulterino colore fucata*, in *spe-*
ciem muricis sacri intingere non sinimus. Nec tinctum cum
Rhodino prius *serico* alio postea colore fucari. Cum de albo
 omnium colorum tingendi copia non negetur. Nam capita-
 lem poenam illicita tentantes suscipient. Huic uicina l. 4.
 temperent uniuersi C. de *uestib. holoberis*. quae in temera-
 tores intentat poenam criminis *laesae maiestatis*. Cau-
 sam requiris huius rigoris, immanis uere? Lepidus est

Basiorum
 adulteria
 qui tincta
 sanguine?

Lepores
 Brunne-
 manni,

BRYNNEMANNVS, qui perhibet, respicere legislatorem

F 3

in

in hac prohibitione facta, ad *Leuit. c. 19. u. 19.* Vtenim Moses habuerit instar piaculi, in uno agro duo seminum genera serere & uestimento uariarum rerum uti: ita noluisse imperatorem, rem unam tingi diuersis coloribus. Verum pie magis, quam uere haec sentit BRVNNEMANVS. Quoniam imperatores sanctionis huius acerbitate non alium sibi proposuere finem, quam hunc: imperiali monopolio fraudem non esse faciendam neque inferenda damna. Imo leges calcare, augustales maxime, idem esse, quam, contemnere legislatorem principem, quod demum crimen laesae maiestatis.

R. PORVS-
SIAE fan-
ctio,

(37) CONSTITVTIO REGALIS PORVSSICA ARTIC. III. est haec: Sollen die SCHÖNFAERBER alle tücher recht auffrichtig durch und durch so färben; daß die farbe so lange das tuch halten kann, auch halte. Und die farbe auf den tüchern und zeugen lebendig und recht blühend sey. ART. IV. Bey LEIBESSTRAFF die tücher und zeuge nicht mit FALSCHEN FARBEN aufgesetzt werden. ART. V. Sollen die tücher nicht halb, sondern wohl GENETZET werden. Damit sie nicht nur auf den bahren; sondern durch und durch können wohl gefärbet werden. ARTIC. VI. Es soll kein tuch mit KALCH; sondern mit POTASCHE geschauert werden. ART. VII. Soll der schönfärber auf einem BLEY seinen nahmen und PETTSCHAFFT an das gefärbte tuch hangen. ARTIC. VIII. Weil die erfahrung giebt, daß die kaufleute und tuchhändler oft tücher gegen INDIGO und andere farbwaaren verstehen. Und vielmahl schlecht gut in hohem preiß annehmen und verursachen, daß daraus schlechte und todt farben gemacht werden: zum höchsten nachtheil und verachtung deß commercii: als soll ARTIC. IX. bey 200. rthl. straffe solches verboten seyn.

SCHAV-
AMT.

(38) Scilicet in cap. III. differentia 8. n. 31. de spectatore officiorum tinctoris, von dem SCHAVAMT und SCHAVMEISTERN.

(39) Sunt

(39) Sunt plura *insignia* intelligendorum *discriminum* inter *tincturas* probas & fucatas. Nam *principio* officium est basiorum, ut in pannis tinctisque aliis rebus spatium uel orbiculum relinquunt, unde eluceat *color primus, die grundfarbe*. Quem si mentiatur tinctor: omnino *falsi* condemnandus & poena coercendus. Deinde requiritur alicubi in praestantioribus tincturis *trifolii* signum, licet haec tessera alibi in *textrinis*. Post addendum *siglum*, distinctum *monogrammate* basii, unde illius *nomen* cognoscendum. Praeterea solet alicubi adungi *insigne ciuitatis*, ubi *tinctoria officina*, unde prodit res tincta. Demum alicubi desideratur non minus *signum collegii spectatorum, das schauzeichen*. Plus certe fieri non potuit ad *basios* in officio continendos & detegendum eorundem fraudes. De quibus SIGILLIS *regali; urbano; officinae & opificis* in Gallia egit *Petr. REBVEFF* in libro de *pannariis mercatoribus*, qui habetur *tom. II. opp. p. 480. 481. sq.*

SIGLA
multipli-
cia in
tincturis.

(40) VOX IMPERII audienda aduersus *tinctores* ad alteros. Rem enim tanti habuerunt *imperator, principes* ac *proceres* imperii, ut has tinctorum fallacias notarent poenis in *constitutione imperiali*. Nam in *R. I. ORDIN. POLIT. FRANCOF. 1577. tit. XXI. §. 3.* est quidem haec: *gleichfalls ist uns glaublich fürbracht: daß durch die neulich erfundene, schädliche, fressende oder corrosiu-farbe, so man die TEUFFELS-FARBE nennet, jedermann viel schaden zugefüget wird. In dem, daß man zu solcher farbe, anstatt deß WEYDES, victriol u. a. fressende wolfeilere materie gebrauchet. Dardurch das tuch so schæen, als mit der WEYDFARBE gefärbet und wolfeiler hingegeben werden kann. Aber es wird solch gefärbt tuch, da man es schon nicht anträgt, in wenig iahren VERZEHRET und DURCH-FRESSEN. Derohalben wollen wir solche verderbliche TYCH-FARBE gänzlich verbotben: auch allen und ieden obrigkei-*

POENAE
statutae
*tinctori-
bus* ADVL-
TERIS.
In R. I.
FRANCOF.
1577. tit.
21. §. 3.

ten hiemit auferleget haben, ernstliches auffheben zuthun: damit solche TEUFFELSFARB von den TVCHFAERBERN gänzlich vermieden bleibe. Der überfahrer solle mit allem maß hürtiglich an seinem GVT und EHREN gestraffet werden. Auch der so dergleichen wissentlich feil hatt, soll nebst CONFISCATION des tuches an EHREN und soultten gestrafft werden. Et ne ad fraudem bafariam conniueat forte princeps uel iudex; etiam aduersus hunc data & indulta actio. Imo etiam statutum est illud, ut intra tremestre haec sanctio in omnibus Germaniae uniuersae prouinciis adfigatur in tabulis ac promulgetur. Demum ARTIC. XXI. eodem §. 6. etiam ideo prohibita suggrundia, si eo sine emineant in tabernis, ut tincturae obfuscentur aut fallant oculos. Als auch an den GEWANDLADEN und andern kramen grosse TACHER und BLAVEN gemacht und aufgebenckt: dadurch die farben und faden der tücher u. a. waaren GEBLENDET werden: wollen wir, daß solche TACHE und PLAVEN abgethan und nicht geduldet werden, damit der käuffer ohnbetrogen bleibe. Non satis fuerat, ita semel sanxisse: etiam in R. I. RATISPON. 1594. §. 128. 129. statutum est idem, maxime in serico fucato coloribus improbis. Benbenst diesem ist auch weiters fürkommen: daß allerhand falsch und betrug in den SEIDENFARBEN geübt wird. Und an statt der guten bissherogebrauchten und beyem SEYDENHANDEL in träten adprobirten FARBEN, böse, unrichtige, durchfressende SCHWEHRE MATERIE gebraucht wird. Da dann in der prob befunden: daß die SEIDEN dardurch nicht allein an ihrer natürlichen STAERCKE geschwächet: sondern auch an den GEWICHTEN dermaßen beschwebret, daß aus 1. pfund weißer nahe oder steppseiden, durch die bösen farben allein 2. oder 3. pfund mehr oder weniger werden. Ergo repetuntur poenae superiores infamiae & multae grauissimae. Vtraque sanctio iterata in R. I. RATISPONENSI 1603. §. 64. 65. quem locum nolumus exscribere. Quod repetat tantum fallacias tinctorum; damna;

R. I. RA-
TISP. 1594.
§. 128. 129.

R. I. RA-
TISP. 1603.
§. 64. 65.

damna; & statutas transgressoribus adulteris poenas. Constitutiones Galliae cum in *legibus uestiariis* aliis, tum etiam in *proscriptis coloribus adulteris*, exhibet cum suis commentis Petr. REEVFF in *opusculo de pannis aureis, argenteis; sericis; purpura*, quod inter opera illius extat tom. II. p. 483. 484. Regalia edita de *tinctoribus* recitat Barnabas BRISSONIVS dans le Code du Roy HENRY III. libro X. tit. 20. 21. 22. atque 29. des *teintures*, ubi illud praesertim cautum ac prohibitum, lignis Indiae ne *tintant bastii*. Easdem constitutiones concessit Petr. GVENOYS in collationibus codicis Iustiniani & Galliae regum lib. XII. tit. 16. qui est de *la Police de France*. Ad Brissonianum codicis exemplum scripsit Nicol. FREROTIVS, aduocatus Parlamenti, BASILICA GALLIAE *les Basiliques des Roys de France*, in cuius lib. XII. tit. 29. inscriptio est *des teintures* atque huic concinnus titulus 24. de *la vente des draps de soye & liberté de la manufacture d'yeux*. Licet uero admodum commendanda hic sit industria Gallorum; quod tam *pandectas*, quam *codicem Latii* illustrauerint *suorum regum constitutionibus*, ut inde queat uno intuitu intelligi, quid *Latia* debeat quidue *patriae*, quod studii genus in *Germania nostra* desideratur adhuc: plura tamen de *bastis, lana, serico*, aliisque rebus tinctis habet *libertrium uoluminum*, inscriptus: *la Police de France*. Ceterum, quam poenae differant in *tinctorum adulteratione*, pro ratione temporis, damni, legum, locorum, hominumque diuersa, illud quidem reperire licet in *iureconsultorum responsis*, quae laudare malumus, quam describere & expilare. In quibus sunt TABOR in *consult. & respons. LXIX.* OTTO in *Argentorat. conf. LXI.* KLOCKIUS in *consil. adpendice.* BERGERVS in *elect. Etiam Halensium iureconsultorum* supersunt plura *responsa* de singulari hoc *iure tinctorum*, quae in *uoluminibus mscris* exhibentur, inceptis inde ab anno *cioiocxciii.* & continuandis semper deinceps, ut profint etiam serae posteritati. Verum sufficient nostrae haec *themati*, uentilando in arena inagurali.

G

DIFFE.

Iuris GAL.
LIGT. POC-
NAE.CONSILIA
iurecon-
sultorum
aduersus
tinctores
adulteros.

I. R. poe-
na FALSI, **I**ure Rom. FALSI poena fuerat in *seruis*
ultimum *supplicium*, in hominibus
liberis *deportatio & omnium bonorum*
publicatio (41); nonnunquam etiam
etiam du-
pli resti-
tutio. *poena dupli* (42): G. I. nulla inter ho-
mines liberos & adscriptitios siue *pro-*
prios, in poenarum irrogatione, discrimi-
I. G. exu-
lant poe-
nae dupli. *mina*. Deinde *dupli* poena nostris mo-
ribus inconcinna ideo. Nam haec olim
cesserat partibus, instar *lucris & sola-*
tii, iniuriam passis (43). Igitur *falsarii*
tinctores alio poenae genere adficiuntur
multa, priuatione privilegii, in-
fama, fustigatione, combustione
mercis adulterinae, cetera (44).

Poenae
falsi
1) depor-
tatio.
2) suppli-
cium.
3) dupli.

(41) Ita enim definit *l. 1. §. 13. D. de L. Cornelia de falsis*, cuius uerba sunt haec: *poena FALSI uel QUASIFALSI deportatio est & omnium bonorum publicatio. Seruus ultimo supplicio adfici iubetur. Idem §. 7. Inst. de publ. iudic.*

(42) Quod dicit *l. 32. hodie §. 1. D. de L. Corn. de falsis*: *si uenditor mensuras, publice probatas, corruperit doloue malo fraudem fecerit, quanti ea res est, eius DVPLI condemnatur.* Unde satis constat, etiam Latii poenas in *falsis*

falsis quandoque temperatas. Quod planius constituit LEO in *Nov. 77.*

(43) Est doctrina uiri *illustris dn. de BERGER*, quod I. G. qui poena *dupli* hodieque statui possit, si quidem haec defi- *dupli nul-*
nita per leges *Latii* peccatoribus. Partim, quod de *iuris* la poena?
Romani dubitari nequeat in *Germania* receptu; partim, quod, *ueteri* etiam instituto, in foris *Germaniae*, illud solenne, in *animaduersione* delicti distinguenda, EMENDAM, *buß*, parti soluendam & GEWETTE *multam* soluendam iudici, uti haec discrimina aperit *Sachs. Landr. lib. III. art. 53.* Verum enimuero, uti receptus *Romani iuris* est subsidiarius profus, patria lege salua: sic *emenda* non in lucro partis constituenda, sed in euitando *damno*, quod aliquis passus est; *multa* autem respicit *delicti* grauitatem, qua non *parti* satisficit; sed *reipublicae*. Vulgo dicimus sermone forensi: distinguendum esse *priuatum* interesse a *publico*. *Primum* partis esse: *ultimum* indicis. In contraria eunt leges *Romanae*: qui enim in *furti* delicto *duplum* praestitit aut *quadruplum* parti, ille porro a iudice non punitur. Accedit, quod, *Germanico iure*, in lucro insigni sit *iurisdictione*, uendaturque, ut adeo iudici *fructus iurisdictionales* nequeant subtrahi. Quo ipso facile intelligitur causa, quare hodie neque fas sit, prorogare *iurisdictionem*, cum ordinarii iudicis interfit, *iurisdictionalibus fructibus* neque destitui neque deminui eosdem. Ex aduerso omnia in iure *Romano*, ubi haec sparta expedita olim gratis, non iure mercenario.

(44) Locum huc transcribemus *lodoci DAMHOVDERI* *Praxis*
in *praxi criminali cap. 125. n. 14.* Est autem hic: *Simili* *criminalis*
ratione *textor* aut *pannarius*, qui *falsa* sigilla suis adpen- *aduersus*
dit *pannis* aut *FALSAM* *panni* TINCTVRAM uendit pro bona *tinctores,*
aut *aliam* quamuis *falsitatem* in *panno* immittit contra *iuramentum* suum (ergo *bafii* hi iurati) contra *leges*, *regulas* & *statuta* sui *opificii* & *ciuitatis*, in qua suam *artem*

exercet: ille puniendus est ut FALSARIUS & sua priuandus negotiatione ac opificio. Et ipsi panni ita falsificati nonnunquam igni consumuntur. Aliquando in uarias diuersasque partes diffecantur & scinduntur. Idem iudicio suo probat Theod. Hoepingk. de sigill. c. 14. n. 23.

DIFFERENTIA XII.

De ACCESSIONE aut SPECIFICATIONE CASV,
CVLPA, DOLO.

I.R. acces-
sio tinctu-
rae.

Rom. iure uaria inter prudentes litigia, cui cedat res, *coloris* seu *tincturae* ergo, ob *accessionem* uel *specificationem*. Nam *purpuram* uestimento cedere, definiuit recte imperator (45); sed Pauli corruptum iudicium est, *purpuram cedere lanae*, uti *lutum & coenum*, si illa his conspersa (46). G.I. litigia haec aequiori componuntur lance ac trutina. Nam si *purpurae orarium* nequeat a ueste seiungi, tum cedit uesti, secus alias (47). Deinde in *specificando* attendendum; cuius opera resque maioris, cui tum cedere debet, quod tinctum (48). Quid uero si tinctor in culpa aut dolo? Aequum est; ut luat ideo praestetque, quod debet, iudici,

G.I. ratio
habenda
pretii.

iudici, non parti (49). Nam furti actio Germaniae foris tam est inconcinna, quam *falsi* in Latio (50).

(45) Verba §. 27. *Inst. de R. D.* sunt haec: *si tamen alienam PURPURAM uestimento suo quis intexerit; licet pura accessorior sit PURPURA; tamen accessionis uice cedit VESTIMENTO.* Et qui dominus fuit purpurae aduersus eum, qui surripuit, habet FURTI ACTIONEM & conditionem siue ipse fecit, qui uestimentum fecit siue alius. Causa facilis est ad intelligendum, quoniam purpura, instar orarii, alio loco haberi nequit, quam pro accessorio: quod, uesti semel aptatum, inde diuellatur frustra, cum ideo alii uestimento non respondeat. Interim poena dupli aut quadrupli malitia coercetur surripientis purpuram per leges Latii; instituto commendabili omnino. Ut, qui damna sensit, etiam habeat commoda; imo ditescere queat furtum passus frequentius. Si enim illi semel iterumque mille surrepta: tertium fur deprehensus, refarciet hic damna restitutione quadrupli abunde. Imo tum instar *paradoxi* potest dici: *hominem ita redditum esse diuitem; quod eius res saepius contrestatae manu aliena.*

(46) Labeonis philosophiam prodit l. 27. *sed si meis §. 3. D. de A. R. D. si meam lanam feceris purpuram, nihilominus meam esse, Labeo ait. Quia nihil interest inter purpuram & eam lanam, quae in lutum aut coenum cecidisset atque ita pristinum colorem perdidisset.* Est quidem lana uere substantia; color eius accidens, instar umbrae corporis. Sed aequior iudex, si uterque in bona fide, rem addicit illi, cuius pretium est maius siue panni siue coloris. Nam uti stultissimus esset, qui pannum ideo adiudicaret alicui, quod eundem polluisset luto: ita aequitati conuenit prorsus, ut *tinctori* uilis lana cedat, ob *muricem angustalem*, eidem inhaerentem.

(47) Nam

Qui pur-
pura ac-
cessori-
um?

In a) ueste.

Aequitas
dupli in
furtis?

b) in lana
aut panno
alieno co-
lor?

Qui pur-
pura ce-
dat uel?

(47) Nam prodest uestimentum nemini, nisi cui illud aptatum aptumque. Ut adeo, ne pereat rei utilitas, potius domino uestimenti adiudicari debuerit; quam *purpuræ* pretiosissimæ. Sed est hæc exceptio: quæ firmat ceteroquin regulam necquicquam tollit subuertitque. Quod cum ita sit, non opus est *iuris subtilitatibus*, quod *purpura* ob nexum cum uestimento quasi perierit; quasi rei alii tanquam subiecto suo adhaereat; quasi *purpuræ* fimbria uilioris pretii, quam uestimentum, cetera. In quibus tamen umbris sibi placent plures interpretes.

I. R. nae-
niæ.

(48) Nam hoc *iuris axioma* si non Germanorum meorum, meo tamen iudicio magis probatur, quam instituta & quæstiones Latii; num res possit redigi & reuerti in pristinum statum? Plena est *naeniarum* §. 25. *Inst. de R. D.* Quis enim prudens adsignauerit *horologium* domino ferri aut stomomatis; si forte in *chalybe* errauerit faber automatarius. Et sentit recte nobiscum *Tribonianus* in §. 34. *Instit. de R. D.* ridiculum esse, *picuram Apellis* in *accessionem uilissimæ tabulæ* cedere. Licet sui oblitus fuerit in §. 33. *Inst. de R. D.* autor idem. Quod *Thomas Dempsterus* in *comment. ad Instit.* hunc locum & *Montfaucon* in *palæographia lib. 1. c. 2.* illustrarunt.

Furta tin-
ctorum.

(49) Fiunt enim generis eius furta a *tinctoribus* multoties; si *præstantiores pannos*, ad tingendum adlatos, cum uilioribus commiscant commutantque. Imo alio quandoque inficiunt colore, quam sunt iussi, eo fine, ut panni illis cedant. Nostri igitur æui LEGES *Baſſariae* damnant hoc casu tinctorum, principio ut præstet parti tantum, quantum eius interest; tum, ut, si quid, culpa aut dolo, criminis aut neglectus, poenam præterea soluat iudici aut tribui suoque collegio, *daß er sich mit der zunft oder den gerichtten dieserwegen absinden muß.*

Actiones
dupli I. G.
nullæ.

(50) Repeti debet illud, quod paulo ante scripsi ad *differ. XI. n. 43.* Nam ex eo tempore, ex quo in *Germania* iurisdicção est *patrimonialis*; in *commercio*, cetera: ex eo iudices solent sibi fere consulere, non partibus in hoc argumento.

F I N I S.

1. De senatu quoz regali De Indemij. 20. De probabilitatib. Ludovic
2. De Forarum iuris De Indemij. 21. De querela in scriptis Heckner
3. De Magistratu De Indemij. 22. De sanguine et non Heckner
4. De Re hactenus hactenus 23. De collatione procurat.
5. De leg. cad. variis 24. De bono tristis bono Heckner
6. De homin. prop. al. lib. gen. Thomaf. 25. De rede vifant. in re id.
7. De uice proprietatis chulle 26. De prob. procurat. in
8. De spontal. lib. chi. Arg. caus. criminalit. Heckner
9. De re comensal. Re tracat. 27. De anno descriptis. id.
10. De uice liberorum a capit. 28. De statu comens. inter comu
his sub benedictiana procurat. Thomaf. arg. inter al. hodie. Heckner
re posse sub procurat. procurat. Thomaf.
11. De re descriptis. comensal. 29. De uice procurat. procurat.
procurat. in criminalit. Heckner
30. De bono tristis bono procurat.
12. De nutritio in o putatis 31. De hypotheca tristis procurat.
Heckner procurat. hypotheca Thomaf.
13. De prob. quod est caus. Heckner 32. De re tristis tristis procurat.
14. De quod est al. re procurat. 33. De bono tristis bono procurat.
nutritio tristis procurat. Thomaf. 34. De re tristis tristis procurat.
15. De part. tristis procurat. Thomaf. 35. De re tristis tristis procurat.
16. De liberab. tristis procurat. tristis procurat. Thomaf.
in procurat. Heckner 36. De prob. quod est procurat.
17. De ex quod re est procurat. procurat. Thomaf.
tristis tristis procurat. Heckner
18. De liberab. tristis procurat. Heckner
19. De re tristis procurat. Heckner

Ki 778

ULB Halle

003 905 403

3

56.

WD 18

1077

BA

TIN

DN. IOAN

FRI

POTENTISS. PORVSS
CONSIST. DVCA
VICARIO

DOMINO IN
AD CAPESEN
IVRISP

M. CHRIS

DIE

LITTERIS I

ici

RIA

VM

den/

VDEWIG,

RIO,
N REGIMINE ATQVE
FORVM PRAESIDE

RIARVM,
IET, RELIQA,
ONORES IN
PREMOS

LOEGNER,

CXXV.

DEM. TYPOGR.

